

**Vrijwilligerswerk en gastvrijheid
voor pelgrims in Santiago de Compostela**

**Samengesteld door de Acogida Cristiana en el Camino
(ACC) van het Pelgrimsbureau en de Kathedraal**

December 2017

THEMA 1 – DE APOSTEL JACOBUS

Om te begrijpen wat de Camino precies inhoudt, is het in de eerste plaats nodig te weten wat het motief is: het graf van de apostel Jacobus. Wie was de heilige apostel Jacobus? Waarom bevindt zijn graf zich in Galicië? Wat betekent dit graf voor de christenen? Dit zijn enkele vragen die moeten worden beantwoord.

De apostel Jacobus en de Heilige Schrift

Jacobus ‘de Meerdere’ is een van de twaalf apostelen. Zijn naam Jacobus was eerder gebruikelijk in een Joods dorp. Hij wordt ‘de Meerdere’ genoemd om hem te onderscheiden van Jacobus ‘zoon van Alfeüs’ die ook een van de twaalf apostelen was, ook wel Jacobus ‘de Mindere’ genoemd, bloedverwant van Jezus en eerste bisschop van de christelijke gemeenschap in Jeruzalem.

Jacobus is de zoon van Zebedeüs en van Salomé, een van de vrouwen die Jezus vergezelden in zijn prediking en die onder het kruis naast de Maagd Maria stond. Sommige gegevens laten vermoeden dat Salomé wellicht de zus of de nicht was van Maria, maar daarover bestaat geen zekerheid. Jacobus was afkomstig van Betsaïda, een dorp ten noordoosten van het Meer van Galilea. Ook Petrus, Andreas en Philippus kwamen uit hetzelfde vissersdorp. Samen met zijn vader en zijn jongere broer Johannes (de heilige Johannes de evangelist en ‘bemide leerling’) waren zij vissers in het meer van Tiberias of van Galilea. Dat ze mensen in dienst hadden wijst op een bepaald sociaal niveau.

Toen ze op een dag bij het meer hun netten schoonmaakten, werden beide broers door Christus geroepen: “Volg mij en ik zal van jullie vissers van mensen maken”. Onmiddellijk lieten ze alles achter zich, volgden Hem en werden de eerste apostelen. Jacobus bewoog zich in de intiemste kring rond Christus, samen met Petrus en Johannes. Zo behoorde hij ook tot de kleine groep getuigen van de opwekking uit de doden van de dochter van Jairus, van de Gedaanteverandering van Jezus op de Berg Thabor en van Jezus’ intense doodsangst in de Hof van Olijven.

En wellicht is het omwille van hun onstuimig karakter dat Jezus beide broers, Jacobus en Johannes, ‘boanerges’ of zonen van de donder noemde.

In het Evangelie staat een merkwaardige gebeurtenis over het leven van Christus. Het illustreert niet alleen het karakter van beide broers, maar ook het onbegrip van hen beiden en van de andere apostelen over de missie van Jezus. Zij hadden van Hem een politieke overwinning verwacht waarmee de soevereiniteit van Israël zou worden hersteld. Dit onbegrip duurde tot Pasen. Ze trekken naar Jeruzalem. Salomé gaat naar Jezus toe en vraagt hem: “Beloof me dat deze twee zonen van mij in uw koninkrijk naast u mogen zitten, de ene rechts van u en de andere links (Matteüs 20, 21). Jezus, die wist dat Hem veroordeling en de dood te wachten stond, zei hun: “Jullie weten niet wat je vraagt: kunnen jullie de beker drinken die Ik moet drinken?” Moedig antwoordden zij: “Ja, dat kunnen we”. Toen zei Jezus: “Uit mijn beker zullen jullie inderdaad drinken en jullie zullen dopen met het doopsel waarmee Ik zal dopen. Maar wie rechts en links van mij zullen zitten kan Ik niet bepalen; die plaatsen behoren toe aan hen voor wie mijn Vader ze heeft bestemd”.

Toen de andere tien apostelen woedend werden op de twee broers om hun verwaandheid, riep Jezus hen bij zich en vermaande hen: “Jullie weten dat heersers hun volken onderdrukken en dat leiders hun macht misbruiken. Zo mag het jullie niet vergaan. Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten dienen. En wie van jullie de eerste wil zijn, zal jullie dienaar moeten zijn. Zoals de Mensenzoon niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen”. Hoe dan ook, in deze passage voorspelt Jezus het lot van Jakobus en van de andere apostelen: drinken van dezelfde beker van Christus; het lijden van het passieverhaal.

In feite is de enige verwijzing naar Jakobus in het Boek der Handelingen van de Apostelen uiterst beknopt maar duidelijk. Toen de vroege Kerk begon te bloeien in Jeruzalem, reageerden de Joden met het verzoek tot onderdrukking van wat zij beschouwden als een afvallige beweging binnen hun geloof. Koning Herodes Agrippa I (kleinzoon van Herodes de Grote die de onschuldige kinderen liet vermoorden, en zoon van de Herodes van het Passieverhaal) wenste hen genoegdoening te geven. In de paastijd van het jaar 44 “gaf hij opdracht Jakobus, de broer van Johannes, met het zwaard te onthoofden” (Handelingen 12:1-2). Zo werd Jakobus de eerste van de apostelen die ter dood werd gebracht.

Er waren ondertussen al veertien jaar voorbij sinds Christus hem zijn martelaarschap had voorspeld. Wat deed Jakobus gedurende deze veertien jaar?

Jacobus in Spanje: de Jacobustraditie

De Kerk werd actief na de Verrijzenis van Christus vooral door de gave van de Heilige Geest aan de apostelen met Pinksteren.

Over het lot van elke apostel weten we in feite niet veel meer dan wat de plaatselijke tradities en wat op basis van latere verwijzingen is overgeleverd. Vanaf het begin werd het Evangelie in Jeruzalem verkondigd. Na het martelaarschap van de diaken Stefanus, in het jaar 36, verspreidde de verkondiging van het Evangelie zich vooral buiten Jeruzalem. Eerst in de andere gebieden van Palestina en later in de rest van de toen bekende wereld; vooral in de streken rond de Middellandse Zee, met name in Rome, het politieke centrum van het Romeinse Rijk.

De eerste gegevens over Jakobus in Spanje zijn te vinden in de Byzantijnse ‘Apostolische Catalogi’ (einde van de zesde eeuw), die rond 650 in het Latijn werden vertaald onder de titel ‘Breviarium Apostolorum’. Hierin wordt niet alleen zijn prediking in Spanje vermeld, maar ook dat zich in dat land zijn graf bevindt en meer bepaald in een plaats genaamd Arca of Acaya Marmárica. Deze informatie, belangrijk voor andere buitenlandse schrijvers, was nauwelijks bekend in de Spaanse Visigotische kerk, voorafgaand aan de overheersing door de moslims vanaf het jaar 711.

Niettemin, na de ontdekking van het graf (tussen 813 en 820) werden oude gegevens verzameld en samengesteld tot een volledig verhaal van de activiteiten van de heilige Jakobus. Deze gegevens stonden vermeld in diverse middeleeuwse documenten zoals de *Traslatio*, el *Libro de los Milagros*, la *Historia Compostelana*, en de bekendste van alle is de *Codex Calixtinus* (*Liber Sancti Jacobi*). Deze verhalen, geschreven in een nauwkeurige, vaak naïeve stijl en berustend op verbeelding, moeten worden gesitueerd in de middeleeuwse mentaliteit toen het buitengewone zich op elk moment kon voordoen. Belangrijk zijn niet de details die de

verbeelding aanspreken, maar wel de feiten met historische waarheid die de Jacobustraditie vormen.

Volgens deze verhalen zou Jacobus Spanje hebben bereikt via de mediterrane kust, met name Andalusië. Vervolgens ging hij lopend langs de Via de la Plata naar Gallaecia (Galicië), waar hij vurig predikte, echter zonder succes. In Muxía werd hij op miraculeuze wijze door de Maagd Maria bezocht die hem in een boot, geleid door engelen, moed kwam inspreken. De boot, die tot steen werd, wordt nog steeds bewaard aan de voet van de kerk in het dorp Muxía. Jacobus zette gedurende vele jaren zijn prediking zonder resultaat voort, totdat hij besloot het schiereiland te verlaten en verder te trekken naar Cesar Augusta (Zaragoza). Daar verscheen de Maagd Maria hem in menselijke gedaante (ook al woonde zij in Jeruzalem) en vroeg hem gelovig te blijven prediken en een kerk ter ere van haar te bouwen. Tenslotte slaagde hij erin een kleine groep volgelingen te vormen; de zeven 'Varones Apostólicos' (apostolische mannen). Met hun hulp bouwde hij een kapel waarin nog altijd de 'Pilar' wordt bewaard. Dit is een stenen pilaar waarop de Maagd zou hebben gestaan toen ze aan hem verscheen. Nadat hij op verschillende plaatsen had gepredikt, keerde Jacobus terug naar Jeruzalem. Na zijn marteldood in Jeruzalem werd geen toestemming gegeven om zijn lichaam te begraven, maar werd het achtergelaten in het veld om door dieren te worden verslonden. Echter zijn zeven volgelingen gingen 's nachts het lichaam halen en vluchtten ermee totdat ze de zee bereikten. Daar vonden ze een lege boot gereed om af te varen. Begeleid door engelen voeren ze naar het westen totdat ze in Galicië aankwamen. De boot lag daar langs de kust toen een ruiter, die uitgenodigd was op een bruiloftsfeest, in zee viel en op miraculeuze wijze weer te voorschijn kwam. Zijn lichaam was helemaal bedekt met schelpen, en werd gezegend door de discipelen van Jacobus. Ter nagedachtenis aan dit mirakel dragen pelgrims een schelp op hun kleding wanneer zij op weg gaan naar Compostela.

De boot, die de Ulla rivier opvoer, bleef in Iria Flavia (Padrón) waar hij werd aangemeerd aan een grote steen: de 'Pedrón' (vandaar de huidige naam van deze plaats). Ze brachten het lichaam van boord en legden het op een rots, die zich smeltend tot een soort sarcofaag vormde. Ze besloten het lichaam daar te laten, totdat ze een definitieve begraafplaats hadden gevonden. Ze wendden zich tot de heidense Lupa, de koningin of eigenares van dit domein. Ze vertelden haar alles wat er was gebeurd en vroegen haar een plaats waar ze hun meester konden begraven. Lupa stuurde hen naar Régulo, priester en koning van Duyo, die hen gevangen liet nemen. Ze slaagden er echter in door een deur, die in de muur door kleine lichtstralen was getekend, te ontsnappen. De leerlingen werden achtervolgd en nadat zij de brug over de Tambre (Punent Pias) al hadden overgestoken, zakte de brug in waarbij de koning en zijn mannen om het leven kwamen.

Ze keerden terug naar Lupa die hen naar de berg Illianos of Ilicino stuurde om er de runderen te halen die nodig waren om de doodskist te vervoeren. Een draak kwam hen tegemoet die bij het maken van het kruisteken stierf. Toen ze op de berg aankwamen, vonden ze er geen tamme runderen, maar wilde stieren die meteen tam werden; opnieuw dankzij het christelijke symbool van het kruis. Ze maakten een paar stieren vast aan een kar en lieten ze hun gang gaan totdat ze stopten in een veld dat toebehoorde aan Lupa (volgens andere versies werd halt gehouden op een binnenplaats van het koninklijk paleis). Dit was voor Lupa het teken om zich te bekeren en zij bood deze plaats aan voor de begrafenis. De twee volgelingen Athanasius

en Theodorus bleven bij het graf waken. Ze werden later naast de apostel Jacobus begraven. De overige volgelingen vervolgden hun weg om het Evangelie op andere plaatsen te prediken.

Compostela

Al deze verhalen werden opgetekend vanaf de negende eeuw, maar laten we enkele eeuwen teruggaan. Volgens de overlevering waren de verhalen over de aanwezigheid van Jacobus in Spanje al eerder bekend bij Spaanse christelijke schrijvers, maar ze vonden het blijkbaar niet belangrijk genoeg om op te tekenen. Pas na het begin van de Reconquista (herovering van Spanje op de moslims) bracht de heilige Beatus van Liébana de informatie van het Breviarium Apostolorum in herinnering met verwijzing naar Jacobus in Spanje. Enkele jaren later (einde van de achtste eeuw) componeert hij een hymne ter ere van de heilige Jacobus die hij de beschermheilige van Spanje noemt en aan wie hij vraagt om tussenkomst in de oorlog tegen de Moren.

Enkele jaren later doet er zich iets voor in Galicië.

Teruggetrokken van de wereld leeft op de berg Libredón de kluizenaar Pelagio (of Payo). Hij wijdt zich aan het gebed, voedt zich met insecten, spreekt met de vogels en de dieren in het bos. Op een nacht ziet hij mysterieuze lichtstralen aan de hemel. Hij stelt vast dat de lichtstralen bewegen en een weg aanwijzen totdat ze onbeweeglijk blijven staan boven een bepaalde plaats, waar zich een marmeren graf bevindt.

Verwonderd begint Pelagio het verhaal rond te vertellen tot het de bisschop van Iria Flavia, Teodomiro, ter ore komt. Hij gaat naar dit 'Campo de estrellas' (Sterrenveld, Campus Stellae, compostela¹) om zelf vast te stellen wat daar gebeurd is en met eigen ogen te zien om welk graf - dat al een bepaalde bekendheid heeft verworven - het gaat. Hij komt er aan, geeft onmiddellijk opdracht om het graf op te delven en bevestigt dat het inderdaad het graf is van de apostel Jacobus.

Onmiddellijk stuurt hij een bericht naar koning Alfonsus II el Casto (de Kuise) die vanuit Oviedo, waar zijn hof zich bevindt, op weg gaat. Hij wordt de eerste pelgrim en deze weg is de eerste Camino, de *Camino Primitivo*, van Oviedo naar Compostela. Zo raakte het graf van de heilige Jacobus bekend en verspreidde dit bericht zich ook buiten de grenzen van het schiereiland. Heel snel bereikte het bericht Rome en de hele christelijke wereld. Vanaf deze tijd dateert de geschiedenis van de pelgrimstochten. Koning Alfonsus gaf opdracht om een bescheiden kerk te bouwen ter ere van de heilige Jacobus, "want vandaag is ons een waardevolle schat van de gezegende apostel onthuld, zijn allerheiligste lichaam".

De geschiedenis van Compostela gaat verder met de bouw van opeenvolgende, telkens weelderigere kerken, op de oorspronkelijke kapel van Alfonsus II. De pelgrimstochten, die al heel snel internationale allure krijgen, brengen mensen uit heel Europa naar deze uithoek van Galicië. Dankzij schenkingen van de Spaanse monarchie groeide het vermogen van de kerk snel. Al spoedig werd ze verheven tot kathedraal en werd de bisschoppelijke zetel van Iria

¹ Dit is de klassieke uitleg van de naam, maar Compostela kan naast 'sterrenveld' ook 'goed onderhouden veld' betekenen. Zie hiervoor ook Thema 6.

Flavia rond 860 naar Compostela verplaatst. Onophoudelijk wordt de apostel Jacobus er aangeroepen om bescherming. Volgens een populaire overlevering zou hij ook aanwezig zijn geweest bij de strijd van Clavijo (844)², waar hij te paard aan de zijde van de christelijke militie de wapens trok in hun strijd tegen de Moren. De afbeelding van Jacobus 'matamoros' (doder van de Moren) is voor altijd verbonden met zijn status als patroonheilige van Spanje.

Bisschop Diego Gelmírez bracht de bisschopszetel in Compostela tot volle bloei. Zo werd het een aartsbisdom en kreeg het rond 1122 van paus Calixto II het voorrecht van het jubeljaar. Dit is het recht om, zoals in Rome en Jeruzalem, volle aflaten te verlenen, wanneer het feest van de heilige Jacobus, dat is vastgelegd op 25 juli, op een zondag valt. Dit jubeljaar of het Heilige Jaar van Jacobus wordt tot op de dag van vandaag gevierd.

Verborgen en teruggevonden

Tijdens alle bouw- en verbouwwerkzaamheden, die door de jaren heen in de kerk werden uitgevoerd, is blijkbaar altijd rekening gehouden met de aanwezigheid van het graf van de apostel, ondanks het feit dat hierover na de ontdekking weinig bekend was en is. Wel beschikken we over een bericht uit het einde van de zestiende eeuw. Toen de Engelse kaper, viceadmiraal, zeeheld en ontdekkingsreiziger Francis Drake dreigde Compostela te vernietigen, verborg aartsbisschop Juan de overblijfselen van de Heilige op een andere plaats, waarschijnlijk achter het hoogaltaar. Nadat het gevaar was geweken, werd het lichaam niet meer op de oorspronkelijke plaats teruggeplaatst.

In 1878 gaf kardinaal Payá Rico opdracht tot nauwgezette wetenschappelijke archeologische opgravingen. Deze werkzaamheden werden geleid door Antonio López Ferreiro en José María Labín, beiden kanunniken en deskundige historici. Onder de vloer van het hoogaltaar vonden ze een rechthoekige crypte die in twee compartimenten was verdeeld: het ene deel voor het stoffelijk overschot van een hoofdpersoon (de apostel?) en het andere deel voor twee bedienden of discipelen (Athanasius en Theodorus?). Het geheel was omringd door een gang met muren van granieten blokken en mozaïek. In de crypte bevonden zich de resten van zeer fijn marmer, wellicht van een sarcofaag. Dit alles wees erop dat het waarschijnlijk een Romeins grafmonument betrof uit de keizerlijke periode van de eerste eeuw van onze jaartelling. Het mozaïek dat het graf van de apostel bedekte, was versierd met het motief van de lotusbloem, het christelijke symbool voor doopsel en verrijzenis. Dit wees op het christelijk karakter van de persoon die daar begraven was. Men vond er echter geen menselijke resten.

Toen herinnerde men zich dat volgens de overlevering de menselijke resten in de zestiende eeuw verborgen werden in de absis achter het hoogaltaar. Daar werd de vloer opgebroken en vond men een urn met botten van drie verschillende mannen, hoogstwaarschijnlijk uit de eerste eeuwen van het christendom. Twee van hen bleken van middelbare leeftijd en de derde bleek duidelijk ouder en vertoonde tekenen van onthoofding.

² Volgens moderne critici heeft deze strijd nooit plaatsgevonden; de kroniek hierover is vermengd met andere veldslagen en elementen ontsproten aan de verbeelding.

Een tand, toegeschreven aan de heilige Jacobus, werd gevonden in de relikwieënschrijn van de kathedraal, hij paste perfect in de kaak van het skelet. Ook werd vastgesteld dat het tepelvormig uitsteeksel van het bot achter de oorschelp ontbrak. Na onderzoek bleek dat bisschop Gelmírez dit bot aan de kathedraal van Pistoia in Italië had geschonken. Daar werd het bewaard als een relikwie van de Heilige. Aan de hand hiervan heeft men kunnen identificeren welke van de drie groepen botten aan de apostel toebehoorde.

De urn was blijkbaar haastig in elkaar gezet met materialen afkomstig uit de constructie onder het hoogaltaar, met inbegrip van een stuk marmer dat identiek was aan het marmer van de vermeende sarcofaag.

Op basis van de verworven gegevens verklaarde paus Leo XIII met de pauselijke bul 'Deus Omnipotens' op 25 juli 1884 de echtheid van de relikwieën van de apostel Jacobus en van zijn twee leerlingen Athanasius en Theodorus. De stoffelijke resten van de heilige Jacobus en van zijn leerlingen werden in een kist gelegd, verdeeld in twee compartimenten, het ene voor de stoffelijke resten van de Heilige en het andere voor die van Athanasius en Theodorus. Dit is de kist die de pelgrim thans vereert in de crypte onder het hoogaltaar. Dit is de ruimte die gereconstrueerd is tussen de resten van het oorspronkelijke grafgebouw.

Wie ligt er begraven in Compostela?

De ontdekkingen in 1879 waren het begin van uitgebreid wetenschappelijk onderzoek waarbij men tot de conclusie kwam dat het volgens alle waarschijnlijkheid een graf was van een belangrijke christelijke persoon uit de tijd van de apostelen, van een zekere leeftijd en overleden door onthoofding. Wetenschappelijk gezien konden hierover geen verdergaande uitspraken worden gedaan. Deze gegevens zijn op zichzelf zeer opvallend, vooral in deze uithoek van Galicië. Zou het de heilige Jacobus kunnen zijn? De archeologie kan het niet bevestigen, maar ontkent het ook niet, waardoor het gezien alle andere aanwijzingen meer dan waarschijnlijk lijkt.

Wat het ook moge zijn, andere veronderstellingen houden geen steek. Bijvoorbeeld dat het zou gaan om Prisciliano, de afvallige bisschop van Ávila, geëxecuteerd op het einde van de vierde eeuw. Het ontdekte graf stemt eenvoudigweg niet overeen met deze periode, terwijl het ook heel onwaarschijnlijk is dat zijn lichaam in Compostela terecht zou zijn gekomen nadat hij in Tréveris onthoofd werd. Ander theorieën, zoals de restanten van Mérida, zijn eveneens uitgesloten.

Bovendien heeft geen enkele andere kerk ter wereld naast Compostela aanspraak gemaakt op het feit dat zij in het bezit zou zijn van de overblijfselen van de heilige Jacobus.

De aanwezigheid van een apostel

De christenen, die in eerste instantie zeer terughoudend waren om heiligdommen op te richten, begonnen dit op de graven van martelaren te doen vanaf de vierde eeuw. Naar deze plaatsen werden dan pelgrimages georganiseerd. Zo wilden de gelovigen de bloedgetuigen van hun geloof benaderen. Zij raakten de stoffelijke resten aan, vereerden ze, baden tot hen om voorspraak bij de Heer en om hulp bij verschillende noden in hun leven. Op hun graven werd de Eucharistie gevierd als fundament en getuigenis van het geloof. Dit gebruik verbreidde zich steeds meer tot het verplicht werd gesteld over relikwieën van heiligen te beschikken, om

boven hen de Heilige Eucharistie te vieren. In Compostela was dit alles aanwezig, ook en vooral in de Middeleeuwen, waarin de cultus rond relikwieën steeds belangrijker werd. Miljoenen mensen kwamen naar het graf van de heilige Jacobus om er te bidden en om zo dicht bij God te zijn.

De burgers van de 21ste eeuw zijn minder geïnteresseerd in de relikwieën maar meer in de persoon van de apostel en zijn betekenis. Hij was een vriend van de Heer, zoals wordt uitgedrukt in de hymne van de Heilige. Hij was iemand die dicht bij Christus stond, die over Hem predikte en die tot Hem sprak over ons, de mensen. Hij was iemand die kon vertellen wie Jezus was, want hij deelde vele momenten met Hem. Door dicht bij hem te komen, kan hij ons in een intimiteit met Jezus brengen zoals hijzelf Jezus nabij was. Jacobus was ook getuige van de Verrijzenis en hij kan ons door zijn eigen leven laten zien dat de Verrijzenis van Christus het hoogtepunt vormt van de geschiedenis, en dat deze Verrijzenis het lot van de wereld en van eenieder van ons verandert. Zich verdiepen in de persoon van de heilige Jacobus betekent dat je dicht bij Jezus komt en dat je je leven in christelijk perspectief vernieuwt.

Maar ook Jacobus was een pelgrim. Terwijl hij de wegen van het geloof bewandelde, ging hij naar onbekende streken, steeds verder weg, tot aan het einde van de toen bekende wereld.³ Hij ervoer illusie, vermoeidheid, ontmoediging en hield ondanks alles toch de moed erin om door te gaan. Hij beleefde de kwetsbaarheid en onzekerheid van iemand die zijn thuis verlaat met slechts vier dingen op zijn schouder om eindeloos onderweg te zijn. Hij stootte op afwijzing en onbegrip, maar ontmoette ook nieuwe vrienden en gezellen. Hij stelde zichzelf op de proef en slaagde erin om nieuwe kracht te putten en hulp te vinden toen alles tegenzat. Hierin herkent iedereen zich die op pelgrimstocht gaat. Hij is onze gezelschap en gids. Hij leefde ons voor dat de Camino een waardevolle ervaring is, die zin geeft aan het leven en leidt naar een einddoel, dat verder reikt dan ons aardse leven, tot in de heerlijkheid waaraan hijzelf deelneemt.

Ten slotte is de heilige Jacobus een apostel die werd uitgezonden om de blijde boodschap, het Evangelie te verkondigen. Hij is iemand die van deze boodschap zijn levensdoel heeft gemaakt, onder de mensen leeft, met hen praat en naar hen luistert, glimlachend en helpend, genezend en voorspellend. Hij is diegene die wijst naar Christus die de enige Camino is, de Weg, de Waarheid en het Leven. Hij is het model van elke apostel, die ons herinnert aan de heilsboodschap van het geloof en deze voorleeft.

Gespreksthema's

- Welke aanwijzingen vindt men in de Heilige Schrift over de apostel Jacobus?
- De Jacobustraditie: welke zijn de mythische elementen en welke de feiten?
- Het graf heeft een bewogen geschiedenis gekend. Kunt u die in het kort weergeven?
- Wie ligt in Santiago begraven? Welke zijn de argumenten om dit te beweren?
- Wat beleeft de pelgrim van de 21ste eeuw in Compostela?

³ Niet ver van Santiago de Compostela ligt Finisterra, het meest westelijke punt van de toen bekende wereld (van 'fines terra', letterlijk 'de grenzen van de aarde')

THEMA 2 – DE CAMINO VAN SANTIAGO

Als gevolg van de eerste pelgrimstochten naar Santiago ontstaat een Camino met een eigen identiteit. Terwijl de Camino gedurende eeuwen bijna volledig verloren was gegaan, doet de hedendaagse pelgrimstocht zich als een nieuw fenomeen voor. Alhoewel verschillend van de historische tocht, is het pelgrimeren naar Santiago hierop gegrondvest. Hoe was de Camino vroeger en hoe is hij nu? Waarin ligt zijn aantrekkingskracht?

De historische pelgrimstocht

We weten dat de pelgrimstochten naar Compostela begonnen zijn onmiddellijk nadat het graf van de apostel in 813 werd ontdekt. Teodomiro, bisschop van Iria Flavia, meldde deze ontdekking aan paus Leo III, die dit nieuws in zijn brief 'Noscat Vestra Fraternitas' wereldkundig maakte. Meteen trokken christenen uit heel Europa als pelgrims naar Compostela. Uit het jaar 906 dateert een brief van Alfonso III aan de clericus en aan het volk van Tours. Naar aanleiding van de beraadslaging in deze stad maakt hij hierin melding van het graf. De echtheid van het document wordt in twijfel getrokken, maar verder onderzoek zou een bewijs kunnen zijn waarom deze ontdekking zoveel belangstelling - zelfs tot ver buiten het Spaanse schiereiland - wekte. De toekenning van een Jubeljaar vanaf 1122 door paus Calixto II, op aandringen van bisschop Gelmirez en bevestigd door Alejandro III in 1179, leidde tot de stijgende populariteit van het pelgrimeren naar Santiago, vooral tijdens de Heilige Jaren.

Deze aandacht voor de Camino naar Santiago deed een reeks van pelgrimswegen ontstaan die vanuit Centraal Europa naar het graf van de apostel leidden. Om het stijgende aantal pelgrims te kunnen opvangen werden bruggen, ziekenhuizen en kloosters gebouwd. Langs de Camino rezen steden op en ontstonden dorpen, waar ambachtslieden uit de regio of uit den vreemde hun producten vervaardigden en handel dreven. Er kwam een onophoudelijke verplaatsing van personen en goederen op gang; een uitwisseling van kunst, cultuur en van ideeën...

De pelgrim ondernam de tocht uit pure devotie om een bijzondere genade te vragen, om boete te doen voor een ernstige fout, of ook 'in opdracht'. Velen lieten in hun testament geld na, opdat iemand naar Santiago zou reizen en er voor het zielenheil van de overledene zou bidden. Het leven van de pelgrims was vermoeiend en gevaarlijk. Daar berovingen en overvallen regelmatig voorkwamen, gaf men er de voorkeur aan om in groepen te reizen. En steeds met de pelgrimsstok, niet alleen om op te steunen, maar ook om zich tegen de wolven te kunnen verdedigen. De kloosters en ziekenhuizen, zoals o.a. in Roncesvalles (12de eeuw), waren de veiligste en meest comfortabele plaatsen voor de pelgrims. Maar op deze plaatsen mocht men niet lang blijven: in het ziekenhuis van Oviedo slechts één nacht en in Roncesvalles hooguit drie. Werd een pelgrim ziek, dan mocht hij blijven tot hij genezen was.

Overgeleverde cijfers worden steeds in twijfel getrokken. In 1121 schrijft een gezant van emir Ali Ben Yusuf het volgende: "De menigte pelgrims die naar Compostela trekt en terugkomt is zo omvangrijk dat de weg naar het Westen (Via de la Plata) nauwelijks vrij is". De eerste 'gids' voor pelgrims was de Codex Calixtinus uit 1139, in het bijzonder het Vijfde Boek: "Daarheen trekken ontelbare mensen van alle naties, er is geen taal of dialect, waarvan de stemmen ginds niet weerklinken. De deuren van de Basiliek blijven dag en nacht open."

Gegevens uit het midden van de 15de eeuw: in Roncesvalles werden in een jaar tijd meer dan 30.000 maaltijden uitgedeeld; het pelgrimsziekenhuis van Burgos is helemaal vol; in zijn hoogtijdagen telt het 2.000 bedden; tijdens de zomermaanden komen dagelijks meer dan 1.000 pelgrims in Santiago aan. Toen de Camino in zijn glorie tijd was, schat men zelfs dat 200.000 tot 500.000 pelgrims in één jaar tijd op pelgrimstocht naar Santiago gingen.

Crisis in het pelgrimeren

Vanaf de 16de eeuw ging het met de Camino bergafwaarts. Oorzaken hiervoor waren o.a. het Westerse Schisma, pestepidemieën, oorlogen en hongersnoden in heel Europa. Toen in 1589, uit vrees voor de Engelsen, de relikwieën van de apostel werden verborgen, kreeg het pelgrimeren naar Santiago de Compostela een zware klap te verduren.

Maar de belangrijkste reden waarom de Camino aan populariteit inboette, was de veranderde mentaliteit. Daar was enerzijds de protestantse kritiek op de talrijke misbruikpraktijken die uiteindelijk uitmondde in een openlijke weerstand tegen de aflaten en de jubeljaren van de kerk. Anderzijds de opkomst van de Renaissance met een nieuw zelfbewustzijn van de mens: God raakte op de achtergrond en de mens als individu trad naar voren. Ook ontstonden er moderne staten met goed afgebakende en bewaakte grenzen. Zo gebeurde het dat de veiligheid van de pelgrims, het regelen van de pelgrimstocht en zelfs de eenvoudige toestemming van doorgang, door de betrokken vorst werden bepaald.

De middeleeuwse mens, dorstig naar het avontuur met zijn kruis- en pelgrimstochten, vond nu andere bronnen: ontdekkingstochten naar nieuwe continenten, handel op grote afstand en burgeroorlogen. Op de Camino deed, naast de pelgrim met een religieus doel, de 'religieuze toerist' zijn intrede die op zoek ging naar exotische landschappen en gebruiken. Hoewel er nog ruimte was voor ridderlijke avonturen en verhalen, zoals de *Paso Honroso (toernooi)* van Suero de Quiñones op de brug over de Órbigo⁴ (in het Heilig Jaar 1434), raakte dat soort avontuur steeds meer in verval.

Geleidelijk aan vinden ook boeven de weg naar het pelgrimeren. Als vermeende pelgrim leven zij van de liefdadigheid. Filips II vermoedde dat dit soort mensen "gaan zwerven zonder enige lust om te werken; zij stelen, roven en begaan andere misdaden en uitpattingen. Om dit in alle vrijheid te kunnen doen, kleden zij zich en geven zich uit voor pelgrims op weg naar gebedshuizen". Bovendien worden ze ervan verdacht spionnen te zijn of zelfs vermomde afvalligen. Al zullen deze boeven nooit in de meerderheid zijn, ze doen wel afbreuk aan het pelgrimeren en zijn de aanleiding waarom strenge regels worden ingevoerd.

Dezelfde koning Filips II verbood in 1590 de Spanjaarden pelgrimskleding te dragen en verplichtte ze te pelgrimeren in hun gewone kledij. Hij eiste dat ze van de rechterlijke macht

⁴ Met toestemming van koning Juan II de Castilla, daagde don Suero alle ridders uit die gedurende een maand in dat Heilig Jaar de brug overstaken op weg naar Santiago. Weigerde een ridder om op de uitdaging in te gaan, dan moest hij hem een handschoen overhandigen als teken van zijn lafheid en door de rivier waden. Hierbij stierf een Catalaanse ridder. Na dit voorval ging don Suero op pelgrimstocht naar Santiago en overhandigde zowel een grote metalen ring als een lint, die hij altijd bij zich droeg als eerbetoon aan zijn dame, en die in de kathedraal worden bewaard.

van de plaats waar ze woonden een vergunning kregen, waarin hun persoonlijke gegevens stonden, alsook een brief (dimisorias) ondertekend en verzegeld door de bisschop van hun bisdom. Waren de pelgrims echter buitenlanders, dan gaf hij hun toestemming om te pelgrimeren in pelgrimskleding, maar ze moesten wel de geschreven toestemming van hun bisschop op zak hebben. Bij het betreden van Spanje moesten zij zich melden bij de rechterlijke macht om daar de nodige toestemming te verkrijgen. In de gemeentelijke verordeningen van Santiago van 1175 worden de herbergiers van Compostela verplicht om aan de rechterlijke macht de namen, voornamen en het land van oorsprong en de bestemming mee te delen van diegenen die om onderdak in hun herbergen vroegen.

Ook in de onsterfelijke Don Quichot wordt naar de morele kwaliteit van vele pelgrims verwezen. In hoofdstuk 54 van het tweede deel vertelt Ricote over zijn verblijf in Duitsland het volgende: “Ik voegde me bij die pelgrims die regelmatig naar Spanje komen, velen onder hen zelfs jaarlijks om het heiligdom aldaar te bezoeken; dat beschouwen ze als hun territorium en een vaste en bekende bron van inkomsten. Ze reizen overal heen en er is geen enkele stad of plaats waar hun niet te eten en te drinken wordt aangeboden. En aan het einde van hun reizen houden ze meer dan honderd escudo's over die ze ruilen voor goud en uit het koninkrijk Spanje smokkelen in hun wandelstok of genaaid in de binnenkant van hun pelgrimskleding of met welk middel ook. Zij brengen het dan naar hun eigen land, in weerwil van de bewakers aan de grenzen en havens waar ze geregistreerd worden”.

Het aantal pelgrims dat naar Santiago trok, verminderde geleidelijk aan. Romantiek, terugkeer naar oude idealen, tradities, en het verlangen naar exotische reizen, bleken illusies. Ze zijn van korte duur en slechts bereikbaar voor weinigen.

Het moderne pelgrimeren

De auteurs Vázquez de Parga, Lacarra en Ríu bevestigen in hun klassieker *Las peregrinaciones a Santiago de Compostela* (Pelgrimstochten naar Santiago de Compostela - Madrid, 1949), dat de oude manier van pelgrimeren naar Santiago opgehouden heeft te bestaan. Al in het jaar 1891 verklaarde een pelgrim: “We kunnen hierin het einde van een historische erfenis zien, die zich over alle wegen van Europa verspreidde en waarvan nu alleen een toeristisch plaatje van de stad Santiago en haar omgeving is overgebleven”.

Toch voltrok zich vanaf het einde van de 19de eeuw een voorzichtig proces van wederopleving van het pelgrimeren; enkelen – eerder weinigen – gingen lopend en anderen met diverse vervoermiddelen op pad. Hieraan voorafgegaan was de ontdekking van de stoffelijke resten van de heilige Jacobus in 1879 door de opgravingen van López Ferreiro. Dit was ook het moment dat de crypte onder het hoogaltaar werd opgeknapt. Paus Leon XIII maakte in 1884 in zijn bul ‘Deus Omnipotens’ aan de hele katholieke wereld de echtheid van deze ontdekking bekend en sprak tevens de wens uit dat “opnieuw pelgrimstochten worden ondernomen naar dit heilige graf, zoals gebruikelijk was bij onze voorouders”.

Maar het is pas na de Spaanse Burgeroorlog dat een ononderbroken reeks van inspanningen op gang komt. Het werk van Vázquez de Parga, tot stand gekomen naar aanleiding van een wedstrijd uitgeschreven door het Spaans Instituut, luidt een vernieuwde geschiedschrijving rond de Jacobustraditie in. De heropleving van de Archicofradía del Apóstol (internationale

broederschap van de apostel), werd in 1942 mede ondersteund door paus Pius XII. In 1948 wordt het tijdschrift *Compostela* van de Archicofradía voor het eerst uitgegeven. In datzelfde jaar vindt een massale pelgrimstocht plaats van jongeren van de Katholieke Actie, aangemoedigd door Manuel Aparici. In 1950, millennium van de pelgrimstocht van Godelsco, bisschop van Le Puy, wordt het Franse genootschap Société des Amis de Saint-Jacques de Compostelle met hoofkantoor in Parijs opgericht.

En in 1962 ziet in Estella het eerste genootschap van "Amigos del Camino de Santiago", het licht. Dit genootschap wordt beschouwd als de pionier voor het behoud van wat 'de Camino in onze tijd moet zijn'. In 1963 voltooiën drie inwoners van Estella een gedenkwaardige pelgrimstocht als voorbeeld van een moderne pelgrimstocht.

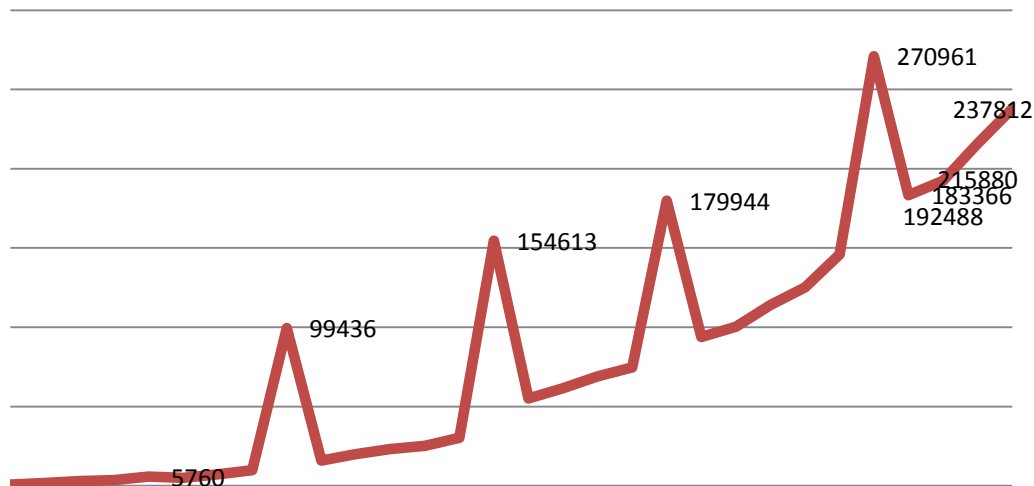
Na het Tweede Vaticaans Concilie worden we geconfronteerd met een periode van crisis in de Kerk en met het ter discussie stellen van de volksvroomheid. In 1971 overlijdt kardinaal Quiroga Palacios, die een enthousiast voorstander van het pelgrimeren was.

De publicatie van de tijdschriften **Compostela** in Santiago en **Compostelle** in Parijs wordt stopgezet. In 1979 worden de 'Weken van Estella' niet meer gevierd. En toch bleven pelgrims van verschillende nationaliteiten in steeds groter getale te voet de weg naar Santiago kiezen.

De Kerk draagt hieraan bij met de grote persoonlijke inzet van de pastoor van O Cebreiro, Elías Valiña, en van anderen, door de markering van de routes. Ook door de oprichting van genootschappen van vrienden van de Camino, de inrichting van herbergen en de opleiding van hospitaleros die de pelgrims verwelkomen. De bezoeken van de paus aan Santiago (in 1982 en 1989 naar aanleiding van de Wereld Jongeren Dagen) waren voor de pelgrimstocht naar de Heilige Jacobus een grote stimulans, naast de vele initiatieven die werden genomen zoals herbergen, genootschappen, het Pelgrimsbureau...

Ook de Spaanse overheid droeg haar steentje bij met de oprichting van de Xunta de Galicia, een overkoepelend bestuursorgaan van Galicië dat zich inzet voor de toeristische ontwikkeling van dit gebied op basis van het pelgrimeren. Met name door de oprichting in 1993 van het bestuursorgaan Xacobeo. Steeds meer dorpen langs de Camino voelden zich hierbij betrokken en zagen er de economische en culturele waarde van in. In oktober 1987 riep de Raad van Europa de Camino de Santiago uit tot eerste Europese Culturele Route.

In de laatste vijftig jaar is het aantal pelgrims explosief toegenomen, vooral tijdens de Heilige Jaren. Tegelijkertijd heeft zich een netwerk ontplooid van instituten en evenementen voor onderzoek en bekendmaking van de pelgrimstocht naar Santiago de Compostela: naast congressen en andere vormen van ontmoetingen zijn er tijdschriften, websites, films, enz..

Op de mens van de 21ste eeuw oefent de Camino een grote aantrekkingskracht uit, zoals dit ook het geval was in de Middeleeuwen. Wellicht gaat men nu om andere redenen en in een andere vorm op weg, maar de tocht is beslist nog even reëel en belangrijk als toen.

Veranderingen in de pelgrimstocht van tegenwoordig

De middeleeuwse pelgrim had geen vervoermiddelen tot zijn beschikking om in Santiago te geraken; hij kon weinig anders dan te voet onderweg zijn. Slechts weinigen konden het zich veroorloven om de route te paard te volgen. Nu zijn deze middelen wel voorhanden. Trekt een pelgrim desondanks te voet naar Santiago, dan is dit een bewuste keuze en heeft hij andere drijfveren, o.a. zich verbonden voelen met een eeuwenoude traditie, een religieuze of persoonlijke zoektocht, een unieke ervaring beleven, culturele redenen of als vrijetijdsbesteding. Naast de religieuze motivatie, die nog steeds zeer belangrijk is, zijn er andere redenen om te pelgrimeren: antropologische, sociale en zelfs sportieve. De betekenis van de pelgrimstocht ligt minder in de eindbestemming, maar meer in de Camino zelf, in het onderweg zijn, als doel op zich.

Een uitgebreid netwerk van genootschappen en instituten helpt de routes te onderhouden en het pelgrimeren onder de aandacht te brengen. Vanaf de 20ste eeuw kwam de publiciteit rond de Camino volop op gang en wel om politieke, sociale en economische redenen. Bovendien hebben zich bij de Camino Francés talrijke andere routes gevoegd: Camino Primitivo, Camino del Norte, Camino Portugués, Via de la Plata, Camino Inglés, Camino de Levante, Camino de la Lana, enz.. Elke route met zijn historische eigenheid is waardevol niet alleen om de provincie, de streek of het dorp te promoten waar hij doorheen voert, maar ook als een andere en nieuwe ervaring voor de pelgrim.

De herbergen (kerkelijke, openbare, institutionele of privé), de horeca en alle andere comfort en diensten (planning, vervoer van rugzakken, aanbod van verblijf gecombineerd met vervoer...) bieden de pelgrim uitstekende faciliteiten, waardoor soms een vertekend beeld van pelgrimeren ontstaat. Zo wordt een brede waaier van mogelijkheden aangeboden. Er zijn mensen die vragen om de 'traditionele pelgrimstocht', en zij verwijzen hierbij naar de pelgrims te voet in de jaren 1970 – 1980. De veranderingen volgen elkaar snel en onophoudelijk op; soms heel onverwacht. Vooral de laatste vijf tot tien jaar lijkt dit in een stroomversnelling te

gaan. Uit een recent onderzoek is gebleken hoe groot de invloed van de film *The Way* uit 2010 is. Deze film heeft ertoe geleid dat in de laatste jaren internationale pelgrims massaal onderweg zijn, terwijl velen van hen niet eens weten wat de Camino in essentie is. Wij moeten ons bewust zijn van de veranderingen die elkaar in snel tempo opvolgen. We moeten ze aanvaarden zoals ze komen, maar ook zorgvuldig nagaan hoe we ons hieraan kunnen aanpassen.

De eigen persoonlijkheid van de Camino

De pelgrimstocht naar Santiago is een ‘spiritueel’ fenomeen, laten we het nu zo noemen, vooral sedert het begin van dit millennium. Dit zou ondenkbaar zijn zonder de *persoonlijkheid van de Camino*. De pelgrim weet dat hij deel wordt van een pad dat veel ouder is en veel intenser dan zijn eigen persoonlijke ervaring. Het pelgrimspad is in de loop van honderden jaren en door miljoenen voetstappen bewerkt. Oude legendes en recente verhalen die bij elke stap naar boven komen, monumenten die getuigenis afleggen van de vroegere glorie, prachtige monumentale kerken, maar ook kleine kapelletjes, oude koninklijke of kerkelijke ziekenhuizen, schilderijen, rituelen, liederen, namen ...

De Camino heeft een traditie, een erfgoed dat aan elke nieuwe pelgrim voorafgaat en hem beïnvloedt, maar hem tegelijkertijd ook steunt, hem helpt en hem kracht en vertrouwen geeft om zijn pelgrimstocht te ondernemen. Het is ook een culturele ervaring van architectuur, beeldhouw- en schilderkunst, literatuur, muziek, ambachtelijke producten, gastronomie en de vele uitingen van folklore. De Camino heeft een ‘eigen persoonlijkheid’ die hem aanzien geeft. Maar hij zou slechts een archeologische mijlpaal zijn, ware het niet dat er nog steeds talrijke mensen dagelijks op onderweg zijn.

De Camino is een persoonlijke uitdaging, een spirituele route, met ruimte voor ieders zoektocht en ontdekking, dromen en verwachtingen, maar ook met vermoeidheid en vernieuwing, blijheid en bekering, crisis en vrede. Een onmetelijke en tegelijk menselijke en geliefde ruimte, uitdagend en nabij, grandioos en intiem.

Hij doorkruist diverse autonome streken, zelfs landen. En toch behoort de Camino hen niet toe. Hij is van elke pelgrim die er zijn voetsporen en zweet op achterlaat. De Camino is van hem die de weg heeft beleefd en overwonnen, die zich hierdoor heeft laten overweldigen. De route is van hen die onderweg zijn, maar ook van hen die de pelgrim langs de Camino verwelkomen.

Onder de vele schatten van de Camino is het geloof de voornaamste. Het geeft hem bestaansrecht, maar wekt ook het verlangen op in het hart van elke pelgrim. Het is een diverse en rijke spirituele ervaring met vele schakeringen, aanwezig in elke pelgrim onderweg, zowel vroeger als nu.

Gespreksthema's

- Waarom bloeit de middeleeuwse pelgrimstocht op en verwerft zoveel uitstraling?
- Waarom geraakte de Camino in een crisis? En hoe lang duurde die?
- Wat zorgde ervoor dat het pelgrimeren weer opleeft. Wie waren de initiatiefnemers van deze heropleving?
- Uit uw persoonlijke ervaring: wat is de Camino in deze tijd?

THEMA 3 – DE ROUTE VAN DE PELGRIM

Mensen besluiten omwille van diverse redenen en vanuit verschillende persoonlijke situaties op de Camino te pelgrimeren. Allen ervaren de veranderingen die zich in hen voordoen en die precies de *essentie* van de pelgrimstocht zijn. De pelgrim mag zich niet beperken tot het beleven van een sterke ervaring, maar hij moet deze veranderingen in zich laten doordringen en ze verder ontwikkelen, ook wanneer hij na zijn pelgrimstocht naar huis gaat. Welke zijn deze veranderingen? Welke uitwerking kunnen ze hebben in het leven van de pelgrim? Hoe kunnen wij de pelgrim helpen om ze ten diepste te ervaren?

Verscheidenheid van redenen en situaties

Wanneer de pelgrim de compostela (oorkonde) komt ophalen, zegt hij waarom hij zich op de Camino heeft begeven. De grote meerderheid geeft hiervoor spirituele/religieuze redenen op, al dan niet in combinatie met culturele beweegredenen. Dit feit moeten we echter met de grootste omzichtigheid interpreteren: enerzijds is het een voorwaarde om de oorkonde te verkrijgen en anderzijds kan in onze moderne wereld ‘het religieuze’ voor ieder mens verschillende betekenissen hebben. Ongetwijfeld lijkt het pelgrimeren van nu slechts weinig op dat van de Middeleeuwen, toen het geloof, zelfs met verschillende betekenissen, de drijfveer bij uitstek was.

Met pelgrims op de Camino in gesprek gaan zou ons nog een beter beeld geven van hun motivatie. Voor de meeste pelgrims gaat het om een eenmalige ervaring: “Onderneem de Camino minstens één keer in je leven”, wordt ons voorgesteld. Het is een ervaring die voor iedereen toegankelijk is en niet voorbehouden aan mensen die hiervoor speciaal gekwalificeerd zijn. Het is zonder enige twijfel een ervaring die volledig verschilt van alle andere ervaringen. Het is een soort avontuur, in een wereld waarin we grote bewondering hebben voor avonturiers, zoals thuis vertoond op de televisie, comfortabel weggezakt op de bank. Samen met het verlangen naar nieuwe ervaringen, wil men de lichamelijke of zelfs psychische uitdaging aangaan of een ander soort vakantie beleven. Men laat zich daarvoor zelfs meeslepen door een groep vrienden die ervoor gaan.

Er zijn er die aan de Camino beginnen vanuit een ingewikkelde persoonlijke situatie die zij op de een of andere manier willen oplossen of tenminste helder krijgen door de ervaring van een pelgrimstocht: familietwisten, sterfgevallen, werkloosheid of pensionering. Soms omwille van complexe redenen, die ze nauwelijks zelf onder woorden kunnen brengen, maar die zich wel laten vertalen in levensangst. Of gewoonweg uit levensmoeheid, het gevoel van existentiële leegte die de mens ertoe aanzet op zoek te gaan naar een buitengewone ervaring.

Tenslotte gaat een groot percentage van pelgrims, vooral tijdens het Heilig Jaar, op weg met een zuiver religieus gevoel, zowel de individuele pelgrim als zij die met groepen reizen.

Indien we werkelijk gastvrije hospitaleros willen zijn, dan moeten we in staat zijn de verwondingen van deze wereld te begrijpen, te delen, te luisteren en te begrijpen wat de pelgrim voelt en waarom hij zijn toevlucht neemt tot de Camino.

De vreugde en de hoop, het leed en de angst van de hedendaagse mens, vooral van de armen en van alle lijdenden, zijn ook de vreugde en de hoop, het leed en de angst van Christus' leerlingen; er is niets echt menselijks of het vindt weerklank in hun hart (Gaudium et Spes 1).

Hernieuwing van de relaties

Ongeacht de reden waarom een pelgrim de Camino opzoekt of zijn persoonlijke situatie, in allen vindt een ingrijpende verandering plaats. Deze verandering is het gevolg van een hernieuwde relatie met de dingen, met de anderen, met zichzelf en met God. Laten we deze relaties nader onderzoeken.

DE DINGEN.- De hedendaagse mens gebruikt en verbruikt vele dingen. Mode, consumentisme, reclame willen ons overtuigen dat ze onmisbaar zijn om onszelf te zijn en om door anderen gewaardeerd te worden. Dit overkomt ook vele pelgrims die hun rugzak vullen met onnodige gadgets 'omdat ze er niet zonder kunnen', dat denken ze tenminste. Andere dingen nemen ze mee 'voor het geval ze op de Camino nodig mochten zijn'. Zij willen zich het gemak en de veiligheid die deze dingen in het gewone leven verschaffen, niet ontzeggen. Zit je rugzak vol met deze gadgets, dan wordt hij een ondraaglijke last en belemmert hij de spirituele ervaring van het pelgrimeren. Er zijn er die na drie of vier dagen direct naar een postkantoor gaan om dit alles naar huis te versturen. En wanneer ze weinig bij zich hebben, wat makkelijk te dragen is, ontdekken ze bovendien dat het genoeg is. Door de noodzaak hiervan afstand te doen, zie je het overbodige van vele dingen in.

Anderzijds zijn er dingen waaraan we in het dagelijkse leven geen enkele waarde hechten, die niettemin noodzakelijk blijken te zijn, en waarvan we ook werkelijk genieten. Bijvoorbeeld een glas water, een douche, een kop warme soep... Dat hadden we wel altijd al, maar we waardeerden het niet.

De Camino zet ons systeem van behoeftes en noden wel degelijk op zijn kop en laat zien dat het leven veel eenvoudiger is dan we vermoeden.

Dit wordt de EENVOUD (simplicitas) van het pelgrimeren genoemd. Wanneer we dit hebben ontdekt, leren we ook een nieuwe manier van leven.

DE ANDEREN.- Ieder van ons wordt in onze maatschappij beheerst door relaties en sociale verplichtingen. Niet zelden wil de pelgrim op de Camino deze relaties met zich meenemen en deelt dagelijks zijn belevenissen met de zijnen via Facebook of Twitter.

Op de Camino zijn er ook 'de anderen'. Die zijn soms sympathiek en soms onaangenaam. Sommigen snurken, staan veel te vroeg op, dringen voor bij de douche of het stopcontact, of voeren steeds de boventoon in een gesprek. In mijn rol van flinke, wijze of zelfstandige man/vrouw ervaar ik, net zoals de anderen, moeheid, pijn, onveiligheid, behoefte aan steun of hulp; en hij/zij, de opschepper, de onwetende, de vervelende..., ervaart dat precies zoals ik. En wie weet is diegene aan wie ik mij gisteren in de herberg stoorde, vandaag diegene die mij water zal geven of een blaas zal verzorgen, of die gewoonweg naar me zal luisteren en me zal opmonteren. Of ik haar of hem.

Ik ontdek een wereld van relaties die veel hartelijker is, waar plichtplegingen en sociale rollen weinig zin hebben, waar wij ons veel meer broeders en zusters onder elkaar voelen. Het is de GEZELLIGHEID (*sociabilitas*) van het pelgrimeren; een samenspel van relaties die makkelijker, vlotter, broederlijker en horizontaler zijn. Een ontdekking die op ieder moment van elke dag kan gebeuren en die mij ertoe brengt om graag in het gezelschap te vertoeven van mensen aan wie ik voorheen niet heb gedacht; die mij er misschien toe zal brengen om de beste vrienden in mijn leven te krijgen. In ieder geval kan ik ervan leren dat de barrières waarmee wij relaties gewoonlijk aangaan, veeleer een absurde hindernis vormen om elkaar écht te ontmoeten.

IKZELF.- In het normale leven neem ik niet echt de tijd om aan mezelf te denken, maar de Camino geeft mij heel veel tijd om alleen met mezelf te zijn. Ik ervaar het ritme, de moeheid, de honger, de dorst, de pijn. Ik ben mij bewust van mijn gewaarwordingen en van mijn gevoelens zoals nooit tevoren: de onzekerheid, de uitputting, de vreugde; ik kan me zelfs veroorloven ze uit te drukken op een eenvoudige en directe manier. Ik schenk aan mezelf meer aandacht dan ooit tevoren. En dat is goed.

Wanneer ik de uitdaging ervaar van één etappe of van de hele pelgrimstocht, voel ik me heel klein. Honderd, driehonderd, duizend kilometer... Wie ben ik, geconfronteerd met deze onmetelijkheid. Ik die in het gewone leven niet eens vijf kilometer per dag wandel? Ik voel me klein, ontdaan van mijn zekerheden, van mijn bekwaamheden, van mijn relaties, van de weg die ik voor mezelf heb uitgestippeld.

Maar de Camino gaat verder en appelleert aan mijn doorzettingsvermogen. Ik slaag erin de pijn en de moeheid te verdragen en de kracht te vinden om door te gaan. De afstand wordt steeds korter en ik zal hem overwinnen. Dit alles geeft me een nieuw vertrouwen in mezelf dat ik voorheen niet had. Een vernieuwd vertrouwen, dat niet gebaseerd is op academische titels, op mijn prestaties, noch op de erkenning van anderen, maar alleen op mijn eigen ervaring.

Veel pelgrims hebben pijn diep in hun hart en wie weet is dit de reden van hun beslissing om de Camino te lopen. Het kan het overlijden zijn van een geliefde of enige andere tegenspoed. Deze pijn zal meer dan ooit naar boven komen op de pelgrimstocht, want er is tijd om hierover na te denken, om te 'herkauwen'. En wellicht is het ook de kans om troost en hoop te vinden.

De relatie met God

De relatie met God, met de Absolute, of hoe we Hem willen noemen, maakt intrinsiek deel uit van onszelf.

Voor velen is God een zekerheid in hun leven, en de Camino ondersteunt hen in hun relatie met Hem: momenten van ontmoeting, gebed, luisteren naar zijn Woord, verinnerlijking, viering, verbintenis... Pelgrimeren versterkt je geloof.

Voor anderen is het de kans om hun geloof, dat op een laag pitje staat, te laten opbloeien of opnieuw te ontdekken. Op de Camino zijn er momenten geweest van een nieuwe ontmoeting: in de kunst, in religieuze symbolen, in de liturgie waaraan men heeft deelgenomen, in de gelovige gemeenschappen of personen met wie men contact heeft gehad, in gebaren en getuigenissen van gastvrijheid. Ook in zichzelf hebben pelgrims een nieuw bewustzijn van

gebed ervaren dat misschien jaren verwaarloosd was, of in het onzichtbare gezelschap of de steun van Diegene die hem/haar op de pelgrimstocht vergezelt.

In het hart van vele mensen wordt, zoals in het Boek Job, een kreet tegen God geslaakt, een grief. “Waarom?” De hedendaagse Spaanse dichter Manuel Alcántara schrijft: “Ik zeg niet ja noch neen, maar ik zeg dat indien God bestaat, dan is Hij mij een verklaring schuldig”. Wellicht verandert deze klacht bij het aanschouwen van de zonsondergang of het zien van de blaren op de voet van een medepelgrim die weigert op te geven. Wie weet wordt, zoals in Job, de schreeuwende stem een uitgestoken hand naar een andere sterkere hand, wordt de pijn een smeekbede en vormt de klacht zich om tot eenvoudig en zuiver vertrouwen.

Er zijn pelgrims die een diepe pijn ervaren als gevolg van hun eigen daden. We kunnen deze pijn vele namen geven, maar de meest gebruikelijke is ‘zonde’. Dan wordt de pelgrimstocht een klassieke pelgrimstocht voor boetedoening. Vroeger werd het ook misdrijf genoemd: het is het geval van de ‘gedwongen’ pelgrimstochten die vandaag nog steeds bestaan. Eerder dan het belijden van een schuld aan de gemeenschap of aan God, biedt de Camino de mogelijkheid van bekering, het inslaan van een andere levensweg, van vernieuwing. “Zie, Ik maak alle dingen nieuw” (Openbaring 21,5). Essentieel is dat men zijn verantwoordelijkheid voor de veroorzaakte schade erkent. Nog belangrijker is een nieuw leven te beginnen (Psalm 51,12 “Schep, o God, een zuiver hart in mij, vernieuw mijn geest, maak mij standvastig”).

In onze huidige wereld is een van de belangrijkste vragen de zingeving van het bestaan. Waarom ben ik hier? Heeft de Camino wel zin? Heeft het leven zin? Is het de moeite waard om te leven? Waar kan ik hoop vinden? Hoe gelukkig te zijn? Op zoek naar de zingeving van het bestaan krijgt men geen antwoord vanuit een filosofische vergelijking, maar vanuit het vertrouwen. Zich op de Camino begeven is al een bewijs van vertrouwen, zoals dit het geval was met Abraham: “Trek weg uit je land, verlaat je familie, verlaat ook je naaste verwanten, en ga naar het land dat ik je zal wijzen”(Genesis 12,1). Met elke stap hernieuwt de pelgrim zijn vertrouwen in de weg, in zichzelf, in het leven, in de anderen, in de mogelijkheid om gelukkig te zijn. Maar elk vertrouwen wijst steeds weer naar een andere hogere macht, naar het Absolute, dat aan alles zin en perspectief geeft.

Velen van onze tijdgenoten hebben van God slechts een abstract en vaag idee, als van een vreemd wezen. Hoe Hem leren kennen? Hoe zijn aanwezigheid ervaren? Uiteraard zijn er de getuigenissen en de getuigen die kunnen spreken over God. Op de Camino zijn er miljoenen getuigenissen en getuigen. Ook de christelijke hospitaleros en vrijwilligers getuigen van God door hun aanwezigheid, beschikbaarheid en gastvrijheid.

Op zoek naar God

Als gelovigen erkennen wij dat de mens is geschapen door God en dat wij alleen in Hem het ware geluk kunnen vinden. Dat wij Hem steeds zoeken zonder Hem te kennen. Paus Franciscus geeft in de encycliek *Lumen Fidei* de drie koningen als voorbeelden van zoekende mensen. Geleid door indirecte tekenen, zoals het licht van een ster, slagen zij erin om bij de Redder te komen. In onze wereld zijn er velen die met een oprecht hart zoeken en in staat zijn Hem op vele plaatsen te vinden: in de natuur, de gebeurtenissen van het leven, de kunst, de liturgie, het lezen van zijn Woord en vooral in de houding van de gelovigen.

We weten echter dat we het geloof en de persoonlijke relatie met God nooit zouden vinden, indien Hij zich niet aan ons had kenbaar gemaakt, zich niet aan ons had geopenbaard. Dat doet Hij onafgebroken, al vanaf het begin van de wereld: elk van zijn handelingen is Woord, en zijn Woord is in alle dingen, in alle mensen. In de prelatie van de Advent bidden we: 'Hij komt ons thans tegemoet in elke mens en in elke gebeurtenis'. De Camino is een waardevolle weg waar de Heer zich bij elke stap aan ons openbaart. God verkondigt zijn Woord als een 'oproep' tot vriendschap en tot intimiteit met Hem. De diepste identiteit van ons leven is door God geroepen te worden. Het is deze God die ons roept om op de Camino, een ruimte van intimiteit, te pelgrimeren. Zoals Hij ook Abraham, de vader van alle gelovigen, van alle pelgrims, riep.

De roep van God is er steeds, maar wordt niet altijd gehoord. Dat is wat het kind Samuel overkwam. De roep moet onderkend worden, los van de andere vele verzoeken en uitnodigingen in ons leven. Om te weten wie ons roept is bekering nodig. Als gelovigen die roepstem herkennen, hebben ze tot taak hiervan getuigenis af te leggen.

Ook al is het niet vanzelfsprekend dat God zich aan ons openbaart, toch is Hij aanwezig in het geloof, in het voortdurende spel van zich verbergen en zich manifesteren van zijn kant én van onze kant van een blind vertrouwen in Hem. Zich overgeven in vertrouwen op Hem is voor de gelovige een levenslange opdracht, die voltooid is in de dood. In dit definitieve moment waarin alleen de mogelijkheid van vertrouwen overblijft en de noodzaak om te geloven verdwijnt, omdat we Hem al van aangezicht tot aangezicht kunnen aanschouwen. Ondertussen aanvaardt God onze blindheid, onze twijfels, onze onhandigheid wanneer we Hem kennen. "Bedenk dat het geduld van de Heer uw redding is" (2 Petrus 3,15). Dat is zijn pedagogie: Hij biedt zichzelf vastberaden maar geduldig aan, en laat ons vrij om Hem te aanvaarden of af te wijzen.

Ook de hospitalero moet de goddelijke werkwijze verstaan. Indien Hij ervoor heeft gekozen om Zich zo openbaar te maken, met volledig respect voor de persoon, dan kunnen wij niet ongeduldig verwachten dat wij Hem in vier of vijf zinnen tot ons laten komen.

Om een leven te veranderen

Al deze veranderingen – ten opzichte van de dingen, van de anderen, van zichzelf en van God – zullen zich voordoen tijdens het pelgrimeren. Waar het om gaat is, dat ze leiden tot echte veranderingen in het leven van de pelgrim. Dat hij niet alleen een intense ervaring opdoet, zoals een verzameling van ervaringen door diegene die de Mount Everest beklimt of aan bungeejumpen doet. Door zijn belevenissen op de Camino weet de pelgrim dat hij in zijn eigen leven een nieuwe relatie kan opbouwen met de dingen, met anderen, met zichzelf en met God.

Op dat moment ontdekt de pelgrim dat zijn hele leven een pelgrimstocht is, omdat het leven zelf verandering, groei en hernieuwing is. Het is een voortdurend uit zichzelf treden; zich beroepend op vertrouwen, naar een plaats die nooit volledig gekend is, naar een definitief doel, waarin men gelooft en waarop men wacht, maar dat men niet bezit.

Om deze verandering in het leven tot stand te laten komen, dient men zich hiervan bewust te worden, ze in woorden uit te drukken en ze te verinnerlijken. De ervaring zal tot een beslissing, een keuze leiden. De pelgrim krijgt alle kans en steun zijn leven te veranderen door zijn

ervaring te begrijpen en te verinnerlijken. Soms op een goede manier en soms op een verkeerde manier, waardoor hij in de war wordt gebracht. Op de Camino worden hem kansen en hulpmiddelen geboden: de religieuze kunst, de Jacobustraditie, de legendes van de Camino, de verhalen van de pelgrims. Andere kansen zijn de omgang met pelgrims en met diegenen die de pelgrims welkom heten: het getuigenis, de houding van de anderen, het luisteren. Steun die doelbewust wordt opgezet: kansen of momenten van intermenselijke dialoog in een groep. Formele gelegenheden om ervaringen uit te wisselen, aanbod om de ervaring innerlijk te verwerken met woorden, audiovisuele middelen, momenten van meditatie en gebed, luisteren naar het Woord van God, aanbod om samen de H. Eucharistie te vieren of met Hem tot verzoening te komen (de Biecht).

In deze vertrouwelijke sfeer speelt de persoon van de hospitalero door zijn verwelkoming en gastvrijheid voor de pelgrim een belangrijke rol. Hij kan de pelgrim helpen om zijn ervaring onder woorden te brengen, ze te verinnerlijken, indien nodig een plaats te geven en om duidelijk het kaf van het koren te scheiden. Ook hij maakt deel uit van de ervaring van de pelgrim, die getuige is van gastvrijheid, aanvaarding, relatie en van geloof. Steeds zonder de geduldige houding van God te willen vervangen. Het is God die zich openbaart, niet mijn groep, noch mijn gemeenschap, noch mijn organisatie, noch ikzelf met mijn twijfels en tegenstrijdigheden. En toch is het onvermijdelijk en noodzakelijk dat ik mezelf manifesteer. Ingewikkeld? Dat zullen we later zien.

Gespreksthema's

- Vanuit je persoonlijke ervaring: welke zijn de beweegredenen van de pelgrims?
- Zijn we het eens met de hernieuwing van de relaties met de dingen, met de anderen, met zichzelf? Hebben we dat ervaren? Hoe?
- Op welke manier is God aanwezig op de Camino en in welke persoonlijke denkwijzen van geloof of van ongelooft?
- Is alles wat je leert op de Camino nuttig voor het leven? Waarom? Hoe ervoor zorgen dat deze ervaring nuttig is en blijft?

THEMA 4 – CHRISTELIJKE GASTVRIJHEID

Waar hij ook gaat, tot aan het eind van zijn doel komt de pelgrim in contact met de Kerk van Jezus Christus. Dit is niet nieuw. De Kerk is er altijd geweest, ook nu, omdat de pelgrimstocht steeds weer een ingrijpende verandering tot stand brengt. De Kerk moet ervoor zorgen dat ze aanwezig is en meer dan ooit herkenbaar in een grotere gastvrijheid, dichter bij de ervaringen en persoonlijke situaties van allen en van ieder afzonderlijk. Hoe kunnen wij ertoe bijdragen om de ervaring van elke pelgrim meer vruchten te laten dragen? Welke tekenen, welke handelingen, welke spiritualiteit en vaardigheden moeten wij ons hiervoor eigen maken?

De Kerk die de pelgrim ontmoet

De Kerk is al altijd aanwezig geweest op de Camino, zij ligt aan de oorsprong, het herstel en het heden van de Camino. Zij is er in zijn voetsporen, monumenten, religieuze kunst en in de Jacobustraditie. En in de personen en gemeenschappen die de pelgrims gastvrij verwelkomen.

Anderzijds is voor deze personen en gemeenschappen de pelgrim een geschenk, een teken van de aanwezigheid van de Heer: "Ik was een vreemdeling en jullie namen mij op" (Matteüs 25, 35). De vreemdeling is Christus. Het is Christus die naar onze kerken en herbergen komt. In elke pelgrim krijgen we het bezoek van de Heer, die ons tot barmhartigheid, trouw en zending roept. En die ons in feite onze eigen identiteit als pelgrim laat zien. We zijn allen pelgrims: zij die aankomen en zij die hier zijn. We zijn allen reizigers met lichte bagage; bereid om onszelf daarvan los te maken. Voor het geval wij dit vergeten waren: Christus licht in elke pelgrim op om ons daaraan te herinneren.

De ontmoeting tussen de Kerk en de pelgrim is tweerichtingsverkeer. De pelgrim ontmoet de Kerk en ziet in haar een symbool van Christus; de Kerk op de Camino ontmoet de pelgrim en ziet in hem een teken van Christus. Beiden hebben iets tegen elkaar te zeggen en naar elkaar te luisteren, het is een dialoog. Ieder van hen toont zich zoals hij is. De pelgrim die op zoek is naar zingeving en waarheid, de Kerk als draagster van zingeving en waarheid, die niet van haar zijn maar van de Heer. Een zingeving en waarheid die zij, in eenieder van haar leden, wil beleven en uitdragen vanuit de eigen armoede, eenvoud en ontrouw. Zij geeft zich aan Christus in Gods Woord, in de sacramenten en in de religieuze tekenen die haar kenmerken, in haar gastvrijheid en barmhartigheid voor de pelgrim. Zij biedt aan wat ze heeft.

De vrijwilliger en gastvrijheid

De vrijwilliger neemt ook deel aan deze wederkerigheid. Hij/zij is een zoon of dochter, een teken van deze Kerk die gastvrij is, en moet als gelovige worden herkend, in weerwil van zijn of haar eigen onzekerheid en ontrouw. Paus Franciscus leert ons in *Evangelii Gaudium (De Vreugde van het Evangelie)*: "Iedere gedoopte, wat zijn of haar functie in de Kerk en het niveau van vorming in zijn of haar geloof ook mogen zijn, is een actief subject van evangelisatie. Wanneer iemand werkelijk de liefde van God die haar of hem redt, heeft ervaren, dan heeft hij/zij niet veel voorbereidingstijd nodig om deze te gaan verkondigen en kan hij/zij hiermee niet wachten tot hem/haar veel lessen of langdurige instructies worden gegeven.... Laten wij naar de eerste leerlingen kijken die, onmiddellijk nadat zij Jezus leerden kennen, vol vreugde

gingen verkondigen: “Wij hebben de Messias gevonden” (Johannes 1,41 – Evangelii Gaudium 120).

De paus vervolgt: “Zeker, we zijn allen geroepen te groeien als verkondigers van het Evangelie. Tegelijkertijd zetten wij ons in voor een betere vorming; een verdieping van onze liefde en een helderder getuigenis van het Evangelie. In deze zin moeten wij ons voortdurend door de andere laten evangeliseren... Wij zijn geroepen om de andere een uitdrukkelijke getuigenis te bieden van de heilzame liefde van de Heer die ons, boven onze onvolmaaktheden uit, zijn nabijheid aanbiedt. Onze onvolmaaktheid mag geen excuus zijn. Integendeel, de zending is een voortdurende stimulans om niet te blijven steken in middelmatigheid maar te blijven groeien.” (Evangelii Gaudium 121).

In de woorden van de paus zijn verschillende gedachten vervat die ons helpen ze te begrijpen. Aan de ene kant zegt hij ons dat we allen verkondigers zijn van het Evangelie vanaf het ogenblik dat we de blik van Christus op de Camino hebben gevonden. Dat wij niet als excuus kunnen aanhalen dat we niet zijn voorbereid of zondaars zijn. Aan de andere kant herinnert hij ons aan de noodzaak om ons steeds beter voor te bereiden. Ook dat onze eigen opdracht, de ontmoeting met elke pelgrim, de getuigenis van onze liefde en beschikbaarheid voor hem, ons christelijk leven op een geweldige manier verrijkt. De vrijwilliger zelf, zoals trouwens de hele Kerk, ontmoet in elke pelgrim Christus’ aanwezigheid. Elke pelgrim is voor de vrijwilliger een verkondiger van het Evangelie.

De kunst van de gastvrijheid

Laten we luisteren naar de woorden van de paus in *Evangelii Gaudium*. In de paragrafen 127 en 128 van deze apostolische exhortatie heeft hij het over de evangelisatie ‘van persoon tot persoon’. Dat geldt ook voor ons. Hij legt uit: ‘het gaat erom het Evangelie te brengen aan de mensen met wie we te maken hebben, zowel aan hen die het meest dichtbij zijn, als aan onbekenden. Het is de informele prediking, die kan worden verwezenlijkt in een gesprek. In deze altijd respectvolle en vriendelijke ontmoeting is het eerste moment een persoonlijke dialoog, waarbij de andere persoon zich uitdrukt en zijn vreugde, verwachtingen, hoop, zorgen voor zijn dierbaren en zoveel dingen die zijn hart vervullen, deelt. Alleen na dit gesprek is het mogelijk het Woord ter sprake te brengen’.

Hier geeft de paus ons een zeer waardevolle hint: het eerste ogenblik van evangelisatie is een persoonlijk gesprek, niet zomaar een gesprek, maar een gesprek dat gaat over wat de pelgrim werkelijk bezighoudt. Zoals we reeds hebben gezien, is diegene die zich op de Camino begeeft, vaak vol onzekerheid en ervaringen die hij probeert te begrijpen, wil vertellen en waarvan hij verwacht dat men ernaar luistert. Ongetwijfeld zijn er ook vele pelgrims die denken dat ze niets hebben gevonden of die er niet over willen praten. Het is dan onze opdracht om deze stilte te respecteren en hen de ruimte te bieden voor communicatie en nabijheid. Laten we ons concentreren op diegenen die juist wel willen praten en hun ervaringen willen delen. Het talent dat aan gastvrijheid ten grondslag ligt, is zowel ruimte bieden (sfeer van hartelijkheid en broederlijkheid in de herberg, gezellig samenzijn na het avondeten, gedeeld gebedsmoment..) als onderkennen wie er behoefte heeft om zijn hart te openen voor iemand en hoe hem te benaderen en naar hem te luisteren.

De aandacht in het Pelgrimsbureau moet ook gericht zijn op het zoeken naar deze momenten van luisteren naar de andere.

Actief luisteren

Niet wij zijn belangrijk, noch ons verhaal of onze kennis. De pelgrim met wat hij heeft beleefd staat centraal. Van belang is dat we intens naar hem luisteren; op een zodanige wijze dat wij hem werkelijk kunnen helpen.

Horen en luisteren zijn niet hetzelfde. Horen is op een passieve wijze een reeks geluiden ontvangen. Luisteren betekent begrijpen wat ons wordt gezegd, belangstelling tonen zowel voor de inhoud van wat wordt gezegd als voor de persoon die spreekt; voor wat hij voelt, voor zijn emoties. Luisteren vergt van ons dat we een aangename sfeer van vertrouwen scheppen. Hiervoor dienen we de nodige tijd te nemen, zonder ons te haasten, ons te concentreren en niet te laten afleiden. De pelgrim die ons zijn ervaring vertelt, niet onderbreken, zijn zinnen niet afbreken en hem evenmin verbeteren wanneer hij zich onhandig uitdrukt. De andere aanvaarden zoals hij is.

Het actief luisteren houdt ook in dat je je inleeft in de andere: zich in de plaats van de andere stellen, hem laten merken dat onze emoties inspelen op de zijne. Indien hij je iets prettigs vertelt wat hem is overkomen, dan kan je geen begrafenisgezicht opzetten, en vice versa. Ook moeten we hem laten merken dat we begrijpen wat hij ons vertelt. Een eenvoudige manier om dit te laten blijken is om af en toe kort samen te vatten wat hij zegt, vooral van de laatste zinnen.

Ook is het nodig te weten op welk ogenblik we hem kunnen onderbreken, of aanmoedigen verder te gaan met zijn verhaal (ja/ah/begrepen/duidelijk). Versterken, beschrijven, niet oordelen (*niet zeggen "dat is gek"*). Advies geven wanneer het nodig is, het gewoonweg aanbieden en niet opleggen.

De Christelijke Gastvrijheid neemt vaak de vorm aan van een niet-directieve psychologie of van *begeleiding*. Die gaat ervan uit dat elke mens de auteur moet zijn van zijn eigen verandering, omdat hijzelf de sleutels en de energie heeft om zijn problemen zelf op te lossen. Het gaat erom hem te helpen ze te vinden en in beweging te brengen. Dat doen wij, wanneer we actief luisteren. De sleutel die de pelgrim al in zijn bezit heeft, is zijn ontmoeting met de waarheid, met Hem die de Waarheid is, wat reeds op de Camino is gebeurd. Het enige wat hem te doen staat is ze te begrijpen.

Spiritualiteit van de gastvrijheid

Actief luisteren is een vaardigheid die kan worden aangeleerd en toegepast. Maar het is slechts een techniek. Het is niet het hart van de gastvrijheid, en evenmin het geheim van de spiritualiteit van onze vrijwilligers op de Camino.

De spiritualiteit van de gastvrijheid steunt op ons geloof, op onze eigen ervaring als pelgrims, in de kennis uit persoonlijke ervaring dat het God is die tot ons spreekt op de Camino. Dat achter elke belevenis van de pelgrim de stem van Jezus weerklinkt die ons wil ontmoeten, zoals hij de Samaritaanse vrouw, maar ook Zacheüs en zovele anderen, tegemoet is gegaan

met tekenen van liefde en tederheid, waardoor zij erin slaagden hun moeilijkheden te overwinnen.

Onze spiritualiteit als vrijwilligers bestaat erin de werking van God in elke pelgrim, in elk persoonlijk verhaal te ontdekken en te aanvaarden. De pelgrim altijd te helpen om deze werking te onderscheiden en te duiden, zoals we hiervoor al hebben beschreven. Ook moeten we voor elke pelgrim hetzelfde geduld als God opbrengen: "het geduld van God is onze redding"(2 Petrus 3, 15).

Dit is Gods 'vaardigheid'. Als gelovigen moeten we ons hierin elke dag verdiepen, ons bewust zijn van onze eigen ervaring van Gods liefde, die geneest en die ons tot rust brengt, en elke dag ons vertrouwen in Hem hernieuwen. De ontmoeting met de pelgrims helpt ons in deze hernieuwing.

Christus is het sacrament van Gods barmhartigheid, het enige definitieve teken van zijn medelevende liefde. Een duidelijk teken: zijn aanwezigheid in ons leven is inderdaad zegen en verlossing. Hij plaatst ons op de weg van de pelgrims als doeltreffende sacramentele tekenen van zijn barmhartigheid. In onze aanwezigheid, woorden en gebaren, geduld, blijheid en goedheid, komt Gods barmhartigheid tot stand. Dezelfde Heer die ons zegt: "elke keer als jullie een pelgrim gastvrij ontvangen, hebben jullie mij ontvangen", en "telkens als jullie een pelgrim gastvrij hebben ontvangen, was ik het die jou gastvrij ontving". Hij heeft ons liefdevol gekozen om zijn teken en aanwezigheid te zijn op de Camino van de pelgrims. Wij zijn gezonden om Evangelie te zijn, om de blijde boodschap te brengen naar hen die lijden. Naast wat we tegen de pelgrims zeggen of doen is het van belang te beseffen hoe we naar hen luisteren. Dat we in staat zijn hen in hun leven en ervaringen te wijzen op de werking van Gods Geest.

Het is de liefde die tot uiting komt in de gastvrijheid: wat wij doen is niet louter 'beheer' van herbergen, maar tevens een roeping. Wij zijn door God geroepen omdat Hij van ons houdt en verlangt dat wij zijn liefde doorgeven. Een opdracht van liefde, misschien over de tijd heen in een persoonlijke relatie, maar steeds in gebed. Laten wij voor iedere pelgrim de barmhartige God blijven vragen dat Hij voor elk persoonlijk verhaal, dat we horen, ons tekenen blijft geven van zijn Liefde. Dat Hij ons blijft tegemoetkomen op de Camino, ons helpt bij het oplossen van een conflict of het lenigen van pijn, en dat Hij geduldig blijft met de pelgrim. Meer kunnen we niet doen, maar ook niet minder!

Christelijke gastvrijheid op de Camino

De actie van de Kerk op de Camino wordt ACC, Acogida Cristiana en el Camino (christelijke gastvrijheid op de Camino) genoemd. Zij zet een eeuwenoude traditie voort van gastvrijheid en speelt in op nieuwe situaties en problemen. Het gaat er niet meer om, zoals enkele jaren geleden, ervoor te zorgen dat de pelgrims onderdak vinden, want dat is al gewaarborgd door vele openbare en privé herbergen. Het betreft een andere actie, met een eigen stijl en eigen doelstellingen.

ACC is in het leven geroepen om de pelgrims van de 21ste eeuw, met hun kenmerken, beweegredenen, cultureel klimaat, persoonlijke situaties, noden en gedachten over het geloof, die verschillend zijn dan die van vroeger en zelfs van twintig jaar geleden, bij Christus te brengen. De gastvrijheid is in de eerste plaats evangeliserend, maar steeds vanuit het respect

voor de vrijheid van eenieder. Een gastvrijheid die uitnodigt en verkondigt, zonder bekeringsijver.

Het is een gastvrijheid die als christelijk wordt herkend. Een gastvrijheid, die iedereen respecteert en ook hen aanvaardt die ons geloof niet delen, maar die wel duidelijk is in haar eigen kenmerken. De identiteit wordt voorgesteld, niet opgelegd, maar evenmin verborgen of verhuld. Wij zijn altijd de Kerk op de Camino, vanaf het ogenblik dat de heilige Jacobus voet op deze grond heeft gezet, en met steeds hetzelfde doel: de verkondiging van Christus als de Heer en de Schepper van het leven. Met geen enkel ander doel.

Dat de Camino een christelijke identiteit heeft, betekent niet dat niet de nodige aandacht mag worden besteed aan de materiële verzorging in de herbergen, parochies of in Santiago de Compostella. Het is eerder omgekeerd: er wordt van ons meer aandacht gevraagd voor de pelgrim. Een betere zorg voor elk detail, omdat we hierin de aanwezigheid van dezelfde Christus beleven. En boven alles is er de eis van fijngevoeligheid, liefde en barmhartigheid.

Een fundamenteel teken voor deze gastvrijheid is de dankbaarheid van de pelgrim. En daarmee bedoelen we niet of in de herbergen al dan niet moet worden betaald of dat er een donativo (vrijwillige bijdrage) wordt gevraagd. Het is de dankbaarheid voor wat we doen. Een wezenlijk teken van onze gastvrijheid is de aanwezigheid van de vrijwilligers die helemaal onbaatzuchtig hun tijd en persoon in dienst van de pelgrims stellen, zonder enige vergoeding te ontvangen, ja zelfs in vele gevallen uit eigen zak een deel of de totale som van de kosten voor vervoer en onderhoud betalen. Zij weten dat ze veel meer ontvangen dan wat ze geven, en dat zij op een andere manier onderweg zijn op een Camino die zo verrijkend is, zelfs meer dan hun eigen pelgrimstocht.

Gespreksthema's

- Als pelgrims: welke ervaring hebben wij gehad in de ontmoeting met de Kerk? Als we als hospitaleros of vrijwilligers hebben gewerkt, welke Godservaring hebben we gehad in de ontmoeting met de pelgrim?
- Als we de woorden van de paus lezen, ervaren we dan de uitnodiging om verkondigers van het Evangelie te zijn? Welke gevoelens brengt deze oproep in ons teweeg?
- Actief luisteren is een vaardigheid die je aanleert als je het vaak doet. Hier hebben we deze vaardigheid beschreven. Hoe luisteren we naar anderen? Hoe willen wij dat naar ons wordt geluisterd, wanneer we ons uiten over diepzinnige dingen?
- Hoe kunnen we de spiritualiteit van de vrijwilliger definiëren?
- Voelen we ons betrokken bij het ACC, de Kerk op de Camino. Welke zijn de waarden van de Acogida Cristiana en el Camino?

THEMA 5 – EVANGELISATIE IN GASTVRIJHEID

“De Kerk is er om te evangeliseren” en in deze taak “ligt haar geluk en haar roeping, haar echte identiteit” (EN 14). Daarvoor is de Kerk altijd al op de Camino aanwezig. De vraag die zij zich stelt is, hoe in onze tijd de Blijde Boodschap over te brengen aan de grote diversiteit van pelgrims, met hun verschillende geloofsovertuigingen en persoonlijke situaties. Een brede waaier van charismen, stijlen en middelen helpt ons daarbij.

In navolging van Evangelii Gaudium (De Vreugde van het Evangelie)

In het vierde thema hebben we stilgestaan bij de apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* van paus Franciscus. In paragraaf 128 spreekt hij over het belang van de persoonlijke dialoog. Hij voegt er nog aan toe: “Alleen na dit gesprek is het mogelijk het Woord ter sprake te brengen; in het lezen van enkele passages uit de Heilige Schrift of verhalenderwijs. Altijd herinnerend aan de fundamentele boodschap: de persoonlijke liefde van God die mens is geworden, zichzelf heeft gegeven voor ons en die ons levend zijn heil en vriendschap aanbiedt”.

Om een goed klimaat te scheppen voor persoonlijke ontmoeting en voor actief luisteren, moet een evangeliserende boodschap worden uitgedragen. En deze boodschap moet zich concentreren op de essentie: het Evangelie, de verkondiging van de Blijde Boodschap van Gods liefde, die we als nabijheid en redding in ons eigen leven hebben ervaren en die we moeten doorgeven. In andere paragrafen van deze exhortatie waarschuwt de paus ons voor het risico dat prediking of evangelisatie wordt toegespitst op bijkomstige aspecten van de christelijke boodschap (morele of sociale implicaties), en niet op het wezenlijke.

Het evangeliserend aanbod wordt nu eens op een directere manier uitgedrukt, dan weer door middel van een persoonlijke getuigenis, een verhaal, een gebaar of de vorm die de Heilige Geest in een concrete omstandigheid opwekt. Men moet niet denken dat de evangelische boodschap altijd met vastgestelde formules moet worden doorgegeven, of met precieze woorden waardoor zij in een absoluut onveranderlijke inhoud tot uitdrukking komt (EG 128-129). Dit betekent dat er verschillende formules zijn, zoals we ze ervaren op de Camino in de verscheidenheid van de gemeenschappen of herbergen, ook in elke vrijwilliger.

“Indien het verstandig lijkt en de omstandigheden er zich toe lenen – zegt de paus - dan is het goed om deze broederlijke en missionaire ontmoeting af te ronden met een kort gebed dat aansluit bij de zorgen die de persoon heeft laten blijken. Zo voelt hij duidelijker dat naar hem wordt geluisterd, dat hij begrepen is en dat zijn situatie in Gods handen is gelegd. Zo zal hij weten dat het Woord Gods hem werkelijk aanspreekt”(EG 128). We mogen de evangelisatie niet in onszelf opsluiten, in onze meningen of oplossingen, maar we moeten haar openen voor de aanwezigheid van God die zich aan de pelgrim openbaart en hem verandert, die hem redt en die de Blijde Boodschap is. Wij verkondigen niet over onszelf, maar over Hem.

In het geloof van de Kerk

Het is God die ons op de Camino door zijn zoon Jezus Christus aanspreekt. Op velerlei wijzen en langs velerlei wegen heeft God in het verleden tot de voorouders gesproken door de

profeten. “Nu de tijd ten einde loopt, heeft hij tot ons gesproken door zijn Zoon” (Hebreeën 1, 1-2). “Al wat God aan de mens wou meedelen, heeft hij uitgesproken in Jezus Christus, Zijn mens geworden Woord. Jezus Christus is de ene en definitieve weg naar de Vader. Wat hij voorheen en in delen meedeelde aan de profeten, dat alles heeft hij ons gegeven in zijn Zoon” (Heilige Johannes van het Kruis, de Bestijging van de Berg Carmel, 2, 22). Christus is de volle openbaring van God en een andere nieuwe openbaring moeten we niet verwachten.

Elke persoonlijke ervaring op de Camino is in feite dezelfde God die zich persoonlijk aan mij, aan ieder van ons openbaart. Deze God die ‘ons tegemoet komt in elke mens en in elke belevenis’ spreekt tot mij bij elke stap die ik zet. Deze openbaring staat tegenover de totale en definitieve openbaring die de hele persoon van Christus is, tegenover het geloof van de christenen en het geloof van de Kerk. Niet in de zin dat het een product of uitvinding van de Kerk zou zijn, maar wel omdat ze bescherming en aankondiging is, zoals ontvangen van de Heer Jezus. En deze tegenstelling is voor iedereen nodig: zowel voor diegene die gelooft dat hij een boodschap van de Maagd heeft ontvangen, als voor diegene die zich geroepen voelt. Zo ook voor de pelgrim.

Het is onze taak om de ervaring van de pelgrim te toetsen aan het geloof van de Kerk en aan de persoon van Christus. Het is ook onze taak hem te helpen om de werkelijke persoon van Jezus, zijn leven en leer te ontdekken, Jezus die licht brengt in de situatie van elke pelgrim. Op de Camino is er een groot aanbod van spirituele middelen. Sommige worden ‘christelijk’ genoemd of bevatten enkele elementen van de christelijke boodschap, die dan worden vermengd met kosmische energieën, aardse krachten, initiatieprocessen... Wees hiervoor op uw hoede! Omdat ze gelijkenissen vertonen met de ware christelijke boodschap, kunnen deze theorieën het gevaarlijkst zijn. Evenmin is er heil te vinden in een puur psychologische benadering, ook al kan de psychologie nuttig en noodzakelijk zijn.

In elke persoonlijke situatie is Christus de enige die duidelijkheid kan bieden, met een verdere uitdieping naar de verlossing toe. Christus die predikte en genas in de tijd van Pontius Pilatus, die zijn leven voor ons gaf, verrezen is, leeft, glorievol heerst en pleit voor ons bij de Vader. Christus is het die aanwezig is in het leven van de gelovige gemeenschap, ons met zijn Woord en in de sacramenten tegemoetkomt. De Heer van de universele geschiedenis en van onze levensverhalen, indien wij zijn heerschappij kunnen erkennen. Hij is het die redt.

In *Evangelii Gaudium* (De Vreugde van het Evangelie) wijdt paus Franciscus enkele paragrafen (130-131) aan de verschillende charisma's van de evangelisatie. Ook op de Camino worden charisma's, benaderingen, vraagstellingen en middelen aangeboden. Alle moeten ze op een harmonieuze wijze worden geïntegreerd, want evangelisatie is niet het werk van deze of gene beweging of orde, maar van het hele Lichaam van Christus, verenigd in Hem als Hoofd. Een duidelijk teken van de authenticiteit van een charisma is zijn kerkelijk karakter, zijn vermogen om zich op harmonieuze wijze te integreren in het leven van het heilig gelovig Volk van God voor het welzijn van allen. Uit deze verscheidenheid, ook mede door het eigen karakter van elke hospitalero, ontstaat een brede waaier van evangeliserende middelen.

Brede waaier van middelen

De verscheidenheid van evangelische acties, stijlen of middelen kan worden geschematiseerd in een reeks 'wegen van evangelisatie'. Onderstaande opsomming is niet uitputtend, maar biedt ruimte voor aanvullingen. Belangrijk is dat de vrijwilliger weet waarover het gaat, dat hij het begrijpt en zo ook aan de pelgrim kan meedelen. Van de vrijwilliger wordt verwacht dat hij probeert enkele van deze middelen in zijn persoonlijk leven toe te passen.

1.- De Apostolische Weg. Langs deze weg benadert men de persoon van de apostel Jacobus als pelgrim, als vriend van de Heer en getuige van zijn verrijzenis. Er zijn verschillende mogelijkheden en vormen om dit te doen. Een voorbeeld hiervan is de catechese die in de Heilige Jaren wordt gegeven. Wij moeten op zoek gaan naar een vorm om ervoor te zorgen dat alle pelgrims een minimum aan kennis over de apostel aangeboden krijgen.

2.- De Jacobustraditie. Vele elementen van de Jacobustraditie, als ze op een goede manier gelezen en geduid worden, verduidelijken de ervaring van de pelgrim, en zijn tegelijk ook evangeliserend. Gedurende eeuwen is dit het belangrijkste middel geweest om de pelgrims inzicht te geven in wat zij ervaren: verhalen van pelgrims, mondelinge en schriftelijke overlevering, feiten die met deze of gene plaats zijn verbonden, feesten of riten.

3.- De Weg van de Schoonheid. God is niet alleen het Hoogste Goed maar ook de Hoogste Schoonheid, zoals paus Benedictus XVI ons herhaaldelijk op het hart drukte. In elke schoonheid wordt Hij weerspiegeld en elke schoonheid brengt ons dichterbij Hem. We hebben het hier over de schoonheid van de Camino, het landschap dat in elk seizoen anders is, de harmonie en de vrede die we daarin kunnen vinden. Het zijn de evangeliserende middelen die tot onze beschikking staan en die ons helpen deze schoonheid te aanschouwen. Ook de schoonheid die de mens scheidt, de kunst van de Camino in haar verschillende vormen, en vooral de religieuze kunst in al haar uitingen van catechetische voorstelling.

4.- Getuigenissen. De belangrijkste getuige is de hospitalero door zijn houding, zijn persoonlijke ervaring en zijn geloof. En de getuigenis van de gemeenschap die de pelgrim verwelkomt. Voor de pelgrim zijn sommige getuigenissen die hij zelf uit het aanbod kiest, van betekenis voor zijn geloofszoektocht of pelgrimstocht. De getuigenissen van de heiligen van de Camino, zoals persoonlijk voorgesteld, leveren een grote bijdrage.

5.- De verinnerlijking. Verschillende evangeliserende middelen worden aangereikt, waarmee de pelgrim zijn eigen ervaring kan verdiepen, aangevuld met wat hij heeft ontdekt in relatie tot de dingen, de natuur, de anderen, zichzelf en tot God. Deze verinnerlijking wordt ondersteund met korte citaten uit de Heilige Schrift of uit andere bronnen, die voor allen toegankelijk zijn. Andere middelen bieden tijd, ruimte en methodes voor persoonlijke meditatie, zowel spontaan als onder begeleiding, persoonlijk of in gemeenschap. Sommige middelen, zoals het samenzijn in herbergen na het avondeten, zijn informeel. Andere middelen zijn dan weer formeler. Belangrijk is wat de paus ons te zeggen heeft: beginnen met gebed en erin slagen onze ervaring niet voor onszelf te houden maar ons te openen voor God. Hij is het die naar ons luistert, openstaat voor onze ervaring en een antwoord geeft.

6.- Het gebed. De evangelisatie van sommige gemeenschappen of groepen start bij hun eigen gebedsleven, liturgie of enig ander middel. Een liefdevolle en kostbare methode is pelgrims

uitnodigen om hieraan actief deel te nemen. Anderen stellen materiaal ter beschikking om tot persoonlijk gebed te komen. Of zorgen voor een ruimte, een kerk of een woning waar de pelgrim zich in gebed kan terugtrekken.

7.- Gods Woord. Op vele plaatsen en onder verschillende vormen wordt Gods Woord aan de pelgrim verkondigd. De eenvoudigste vorm is hem enkele voorbeelden uit de Bijbel aan te reiken. Andere vormen zijn geschreven teksten of audiovisueel materiaal. Andere middelen zijn de verhalen van ooggetuigen, die in de groep worden gelezen en besproken.

8.- De liturgie. Naast het liturgisch gebed in de religieuze gemeenschappen, is er de viering van de sacramenten, en vooral van het sacrament van Boete en Verzoening en van de Eucharistie. We moeten ervoor zorgen dat zij voor de pelgrims toegankelijk zijn. Zo is de toediening van de sacramenten, vooral de pelgrimszegen, op de Camino belangrijk. Hoewel wordt gezegd dat de liturgie niet tot doel heeft te evangeliseren, biedt zij toch ruimte voor de aanwezigheid van de Heer en voor de werking van de Kerk, waardoor een leven kan veranderen. Laten wij Paul Claudel als voorbeeld nemen. Hij bekeerde zich, toen hij op kerstavond aanwezig was bij de vesperviering van de kanunniken in de Notre-Dame in Parijs.

9.- De tekenen van Jacobus. Alle tekenen van de pelgrimstocht moeten duidelijk zijn, zodat wij ze kunnen gebruiken om ons bij Christus die de ware Weg is te brengen: schelp, pijlen onderweg, pelgrimskleding, credencial, religieuze symbolen in de herbergen, en ook de rituelen her en der: hand- en voetwassing, omhelzing als verwelkoming of afscheid van de pelgrim, kruisteken, enz..

10.- De voorbereiding op de pelgrimstocht. De sleutel tot een weldoende religieuze ervaring op de Camino ligt voor sommigen in een goede voorbereiding. Een prima idee dat echter zelden wordt uitgewerkt. Veel pelgrims gaan wel naar hun parochie om de credencial aan te schaffen. Dit eerste contact is doorgaans slechts een formaliteit, waardoor de pastoor weet dat de pelgrim van plan is op weg te gaan en de pelgrim uitnodigt om bij zijn terugkeer zijn ervaring met hem te delen. Op enkele plaatsen wordt deze werkwijze uitgebuit, zo ook de ontmoeting na terugkeer met de pelgrim aan wie de credencial werd verkocht. Deze eerste ontmoeting kan echter ook de gelegenheid zijn om hem enkele middelen of suggesties mee te geven of spiritueel materiaal te overhandigen. Wellicht is het in onze moderne tijd het meest efficiënt om de pelgrim deze middelen en materialen ter beschikking te stellen in publicaties of via internet. Anderzijds zijn er ook groepen pelgrims van de Kerk die deze gelegenheid benutten en de noodzaak ervaren om hun Camino grondig voor te bereiden.

Oriëntatie op het dagelijks leven

De ervaring van de Camino, zoals we reeds hebben aangegeven, moet niet op zichzelf staan als een intense belevenis, waar verder niets mee wordt gedaan. Ze moet wel als doel hebben het leven van de pelgrim te veranderen: zijn relaties met de dingen, met de anderen, met zichzelf en met God. De pelgrim die Christus op de Camino heeft ontmoet, moet weten hoe hij deze hernieuwde relatie in zijn dagelijks leven kan voortzetten.

De makkelijkste weg is hem te verwijzen naar zijn eigen Kerk, naar de kerkelijke gemeenschap waar hij woont, naar zijn parochie. Helaas leiden parochiegemeenschappen op vele plaatsen een wegwijvend en routinematig bestaan, en zijn zij niet voorbereid om iemand met een

intense Camino-ervaring bij te staan. In sommige parochies zijn pastorale ontvankelijkheid en zingeving wel voorhanden om de pelgrim te verwelkomen en hem te helpen zijn religieuze vernieuwing te verdiepen. In andere parochies wil men er helaas niets over horen.

Voor veel pelgrims is spirituele begeleiding van essentieel belang. Ze gaan ernaar op zoek en vragen ernaar. Wie is de beste begeleider? In eerste instantie iemand die de hernieuwing door de Camino zelf heeft ervaren en die daardoor de pelgrim kan begrijpen. Iemand die ook in staat is om zijn ervaring duidelijk te maken vanuit het geloof in Christus, vanuit het geloof van de Kerk.

Een doeltreffende weg om de periode na de pelgrimstocht te ondersteunen is de Archicofradía del Apostol (Broederschap van de Apostel), zowel middels haar leden in de hoofdzetel in Santiago als in de filialen verspreid over de hele wereld. Deze Broederschap heeft als taak de pelgrimstocht te promoten alsook de pelgrimsspiritualiteit en de devotie tot de apostel te bevorderen en te ondersteunen.

Velen hechten er belang aan om naar de Camino terug te keren, hun pelgrimstocht nog een keer over te doen, of zich ten dienste te stellen van pelgrims als vrijwilliger. We hoeven niet te schromen om deze directe vorm van samenwerking als vrijwilliger of hospitalero aan te bevelen. Anderen willen dan weer terugkeren naar deze of gene herberg of gemeenschap, waar ze een speciale vorm van gastvrijheid hebben ontvangen.

Bijzondere gevallen

In het contact met pelgrims zal de vrijwilliger ook met enkele bijzondere gevallen geconfronteerd worden, die over het algemeen niet onder zijn verantwoordelijkheid vallen, maar waarvan hij toch op de hoogte moet zijn.

1.- Religieuze groepen. Het komt regelmatig voor dat een groep pelgrims zich in gezelschap van een priester op de Camino begeeft. Zij hebben hun eigen programma van gebed en vieringen, en vaak mengen ze zich niet met andere pelgrims, of juist wel. Ze vragen of er een kapel beschikbaar is waar ze de Heilige Eucharistie of een ander gebedsmoment kunnen vieren. Het is goed dat de vrijwilliger hen daarbij kan helpen. Op vele plaatsen ervaren ze het als een voorrecht om met de lokale gemeenschap de Heilige Eucharistie te kunnen vieren. Andere groepen verkiezen hun eigen eucharistieviering, zij het alleen al omwille van de taal. Priesters hebben gewoonlijk de 'Celebret' bij zich, waarmee ze zich als katholieke priester kunnen identificeren. De vrijwilliger mag hen hiernaar vragen.

2.- Oecumene. In de Kerk van Jezus Christus heerst er nog steeds verdeeldheid, die pijnlijk en intens is en waardoor niet aan de volledige communie kan worden deelgenomen. Het staat het gemeenschappelijk gebed niet in de weg, maar wel het vieren van de sacramenten. Gewoonlijk laat een priester die van een ander christelijk geloof is, dit ook blijken. Het is een algemene regel dat een niet-katholieke priester de Heilige Eucharistie niet mag vieren, en dat niet-katholieke priesters of gelovigen niet kunnen deelnemen aan de communie. Op plaatsen waar dit toch regelmatig voorkomt, is het raadzaam om voor de uitreiking van de communie hierop te wijzen. Zij kunnen echter wel deelnemen aan de vieringen, de zegen ontvangen en hem aan katholieke gelovigen geven. Ondanks deze sacramentele restricties, moeten we hen met onze houding en gebaren oprechte broederschap betuigen.

3.- Interreligieuze dialoog. Op de Camino begeven zich ook gelovigen van andere religieuze denominaties en zelfs pelgrims die tot geen enkele religieuze stroming behoren, en afvalligen. In geen enkele van deze gevallen is er enig bezwaar dat ook zij deelnemen aan de katholieke vieringen, als ze dit respectvol doen. Vanzelfsprekend krijgen zij ook de pelgrimszegen. Het is uiteraard logisch dat ze het sacrament van de communie niet kunnen ontvangen.

4.- Ongewone situaties. Ook al is het niet de taak van de vrijwilliger om dergelijke gevallen te onderscheiden, toch is het goed om te weten dat er zich in de Kerk ongewone situaties voordoen. Deze situaties leiden niet onvermijdelijk tot excommunicatie (uitsluiting van de katholieke geloofsgemeenschap), maar belemmeren dat sommige personen aan de communie mogen deelnemen. Het betreft diegenen die direct of indirect betrokken zijn geweest bij een abortus, of gescheiden personen die zijn hertrouwd.

Gespreksthema's

- Vanuit onze persoonlijke ervaring: hoe scheidt Christus duidelijkheid op de pelgrimstocht? Hoe kunnen wij ons steentje bijdragen dat Hij dit ook doet voor de pelgrimstocht van anderen?
- We hebben een aantal middelen van evangelische verkondiging behandeld. Welke spreken ons het meeste aan en waarom? Welke kunnen we zelf gebruiken? Welke lijken ons de moeilijkste?
- Na onze pelgrimstocht: welke middelen hebben we nodig? Waar kunnen we ze vinden en waar niet?
- Zouden we andere mensen aanraden om vrijwilliger op de Camino te worden? Waarom? Hoe?

THEMA 6 – DOEL VAN DE CAMINO

Met dit thema willen we de vrijwilliger een minimum aan kennis meegeven, zowel voor hemzelf als om de pelgrims te helpen zich te oriënteren wanneer ze het doel van hun Camino hebben bereikt: de kathedraal van Santiago en de stad die zich in de loop der eeuwen rond de kathedraal heeft ontwikkeld.

De Kathedraal

Al vanaf de 6de eeuw maken verschillende bronnen melding van de prediking en van het graf van Jacobus de Meerdere in Spanje: het *Breviaro de los Apóstoles* (*Brevier van de Apostelen*), de geschriften van bisschop Isidorus van Sevilla, het gedicht gewijd aan de Apostel geschreven door bisschop Adelmus van Malmesbury (Engeland) en de hymne 'O Dei Verbum' van Beatus de Liébana, gecomponeerd ter ere van Jacobus. De 'Brief van paus Leon' is het oudste gekende document dat melding maakt van de overbrenging over zee van het lichaam van Jacobus (door zijn leerlingen Theodorus en Athanasius) vanuit Palestina naar Iria Flavia, nadat hij in Jeruzalem door Herodes (Handelingen, 12,2) werd onthoofd, en van zijn graf op twaalf mijl van de kust van Galicië. Van deze brief is slechts een versie uit de 11de eeuw overgeleverd, terwijl de brief zelf dateert van het midden van de 9de eeuw.

Op de plaats waar het graf werd gevonden, zoals duidelijk werd uit de archeologische opgravingen in de ondergrond van de kathedraal, was een kleine Romeinse pleisterplaats langs de Antonino-route gevestigd, Asseconia genoemd. Daarnaast bevond zich een heidens-christelijke begraafplaats die zeker tot de 7de eeuw in gebruik was. Er zijn geen documenten overgebleven van de 8ste eeuw en het is pas in de 10de eeuw dat de naam Compostela voor het eerst opduikt, en de betekenis kreeg van *Campus Stellae* (*Sterrenveld*), omdat een ster bisschop Teodomiro de plaats aanwees van het graf van Jacobus. Andere mogelijke betekenissen zijn *compositum tellus*, 'goed onderhouden veld', en ook *compositum*, 'grafveld' voor de plaats van het graf van de apostel.

Apostolisch kerkje

Nu gaat men naar beneden via twee zijdeuren die toegang verlenen tot de rondgang. Deze ruimte, zoals zij er nu uitziet, dateert van 1878-79, toen kanunnik Antonio López Ferreiro besloot opgravingen te laten uitvoeren op zoek naar de relikwieën. Met als resultaat dat een kleine kapel van een verfijnde architectuur werd blootgelegd, waar belangrijk Romeins bouwwerk werd ontdekt.

Het was een Romeinse begraafplaats uit het einde van de 1ste eeuw na Christus die twee verdiepingen telde met erboven een kapel die toegang verleende tot de overkoepelde grafkelder. Via de centrale gang kan men een eerste kamer zien met aan weerszijden graven uit Romeinse baksteen. De fronten zijn doorbroken in de vorm van twee kleine raampjes: het zijn de rituele *venstersterren* van de leerlingen Theodorus en Athanasius. Een tussenmuur scheidt deze ruimte van de tweede kamer: het graf van het Lichaam van de Heilige. Zoals die nu is ingericht, herbergen drie bogen op zuilen ter ondersteuning van de gewelven een marmereen vooraltaar van vroegchristelijke inspiratie, waarop de zilveren schrijn uit 1886 is geplaatst. Dit is de *plaats van de Heilige Jacobus*, het middelpunt van de duizendjarige pelgrimstocht, de bestaansreden van de basiliek en van de stad eromheen.

In het derde decennium van de 9de eeuw werd het graf van de apostel door bisschop Teodomiro van Iria Flavia ontdekt. In de zuidelijke arm van de dwarsbeuk ziet u de grafsteen van bisschop Teodomiro die halverwege de 20ste eeuw bij archeologische opgravingen in de kathedraal werd blootgelegd. Hier wordt gebeden: 'In dit graf rust/de dienaar van God Teodomiro/bisschop van de zetel in Iria die overleed in de dertiende kalenden van november in de jaartelling DCCCLXXXV' (20 oktober 847).

Op de hoogte gebracht door Teodomiro, gaf koning Alfonsus II opdracht een kerk te bouwen, waar men het graf eerbiedig kon aanschouwen en de relikwieën vereren. Hij schonk een stuk grond en stichtte het klooster van Antealtares. Door de grote toestroom van pelgrims in de ambtsperiode van bisschop Sisnando I (877-920) gaf koning Alfonsus III een halve eeuw later opdracht om boven deze kerk een grote basiliek te bouwen die in 899 werd ingewijd. Het gebouw, versierd met de beste marmersoorten, had voor die tijd ongewoon grote afmetingen. In het Museo de las Peregrinaciones (pelgrimsmuseum) worden maquettes tentoongesteld van de oorspronkelijke kerken van Compostela.

In de 10de eeuw werd de bisschopszetel van Iria naar Santiago verplaatst. In het jaar 997 viel de vizier Almanzor de stad aan en verwoestte haar; kerken, kloosters en paleizen gingen in vlammen op. Het vuurwerk dat nog ieder jaar op 24 juli wordt afgestoken, herinnert aan deze brand van de kerk en de stad. De wederopbouw van het heiligdom, door bisschop San Pedro van Mezonzo en koning Bermudo II, duurde nauwelijks dertig jaar. Deze nieuwe kerk verwelkomde de pelgrims tot ze gesloopt werd in 1112. Daarna werd de huidige romaanse kathedraal gebouwd.

Bouw en ontwikkeling van de Kathedraal

De bloei van de pelgrimstochten tijdens de 11de eeuw en de invoering van de Romeinse liturgie aan het einde van deze eeuw lagen aan de oorsprong van de bouw van een nieuwe kerk. Deze moest geschikt zijn voor de nieuwe ritus én voor het opnemen van de vele pelgrims, die vaak de nacht wakend in de kerk doorbrachten.

Tijdens het prelaatschap van Diego Peláez werd rond 1075 al een begin gemaakt met de voorkant van de nieuwe kathedraal. Onder toezicht van bouwmeester Bernardo el Viejo werd het werk tot 1088 onvermoeibaar voortgezet. Op het linker kapiteel van de kapel van de Verlosser staat geschreven: "Tijdens het koningschap van koning Alfonsus VI werd deze bouw verwezenlijkt" en op het rechter kapiteel: "In de tijd van bisschop don Diego werd met deze bouw begonnen". Tussen 1088 en 1199 werd vooral ten noorden en ten zuiden van de kooromgang gewerkt aan de kapellen van het Heilig Geloof en van de Heilige Andreas. Meester Esteban, de tweede bekende architect, moest de werf in 1101 verlaten, omdat hij gevraagd werd de kathedraal in Pamplona te bouwen.

Onder het episcopaat van bisschop Diego Gelmírez (1100 – 1140) bereikte het pelgrimeren een hoogtepunt, wat vooral te danken was aan zijn goede relaties met Rome en Jeruzalem. In 1105 wijdde Gelmírez alle kapellen van de kooromgang in, alsook die van het dwarschip. Boven het graf van de apostel liet hij een altaar bouwen met een zilveren voorzijde, in de vorm van een 'kist', met daarboven een baldakijn van goud en zilver. In 1109 werden de werkzaamheden geleid door een derde bouwmeester, Bernardo de Jongere, die de hoofdbeuk van de kerk realiseerde.

Tegelijk met de werkzaamheden aan de kathedraal breidde de stad zich naar het zuiden uit. Een nieuw bisschoppelijk paleis en een ziekenhuis voor pelgrims met een kapel en een begraafplaats werden opgetrokken. Ook vierden de opleidingen hoogtij in de bisschoppelijke school. In 1122 onthulde de penningmeester Bernardo op de Plaza de la Azabachería de ‘fontein van het Paradijs’ voor pelgrims en inwoners van de stad.

In 1168 nam koning Fernando II van León bouwmeester Mateo in dienst om de bouw te voltooien en schonk hem hiervoor een jaarlijkse lijfrente van 100 Spaanse kopermunten, waarmee hij getuigde van de grote waarde van de kunstenaar. Het metselwerk, begonnen in 1168, draagt in de lateien het stempel (1188) van meester Mateo. Hij moest de kerkbeuken afwerken en een oplossing vinden voor de grote niveauverschillen tussen de kerkbeuken en de directe omgeving. Dat verplichtte hem ertoe een crypte te bouwen die tegelijkertijd het fundament werd voor het geheel. Erboven liet hij een tribune bouwen die veel hoger was dan de rest, met rozetten in elk van de hoofdpunten, en hij begon ook met de buitengevel en de twee torens. In de kathedraal zelf ontwierp meester Mateo een stenen koorgedeelte dat vier delen van het middenschip besloeg.

Op 21 april 1211 vond de plechtige viering plaats, waarmee de kathedraal van Compostela door aartsbisschop Pedro Muñiz in aanwezigheid van koning Alfonsus IX van León werd ingewijd. Er werden twaalf ‘wijdingskruisen’ of funderingsstenen geplaatst, die de jonge kerk voorstellen, gesticht door de 12 apostelen, voortkomend uit de 12 stammen van Israël. Zij staan nog steeds als metafoor verspreid in de kerk. In vroegere tijden baden de pelgrims voor deze kruisen het Onze Vader, een Weesgegroet en het Credo (de geloofsbelijdenis). In 2011 werd de 800ste verjaardag van deze gebeurtenis gevierd. Als herdenking werd in de kloostergang een beeldhouwwerk van de Spaans-Portugese kunstenaar Manuel Patinha geplaatst. In de 13de eeuw werd, op een verhoging achter het hoogaltaar, het zittende beeld van de apostel in veelkleurige steen neergezet met in zijn hand een cartouche met als opschrift: “Hier bevindt zich het lichaam van de apostel Jacobus”. Sedert de Middeleeuwen komen de pelgrims dit beeld omhelzen.

Uit het begin van de 14de eeuw dateert het grote wierookvat, bekend als ‘botafumeiro’. Het had en heeft alleen een liturgische functie. Het systeem van katrollen dat nog steeds functioneert, werd in de 16de eeuw bedacht door Jan Bautista Celma, die ook de prachtige kansels voor evangelieverkondiging en schriftlezing heeft ontworpen. Het zilveren wierookvat, bekostigd door de Franse koning Lodewijk XI, werd in de 16de eeuw vervaardigd en in 1809 door de troepen van Napoleon gestolen. Het huidige grote wierookvat dateert van 1851, is 160 cm hoog, weegt 62 kilo en wordt door acht ‘tiraboleiros’ (medewerkers van de kathedraal) bediend.

In de 16de eeuw werd een nieuwe kruisgang gebouwd, hoger dan de vorige. Zo kon het gebouw worden gerealiseerd waarin thans het Museum van de Kathedraal met de bovenste galerie is ondergebracht. De Heilige Deur opent zich in de kooromgang rechts van de kapel van de Verlosser. Deze gang verbindt de rondgang met het plein Plaza de la Quintana.

In 1603 werd het stenen koor van meester Mateo vernield en vervangen door een houten koor in overeenstemming met de richtlijnen van het Concilie van Trente. Dit tweede koor, dat in 1945 werd afgebroken, is nog te bewonderen in het hoge koor van San Martín Pinarío.

Maar dit betekende niet het einde van de wijzigingen die de basiliek onderging. In de 17de eeuw werd, onder impuls van aartsbisschop br. Antonio de Monroy, afkomstig uit Nieuw Spanje, de kleine buitentrapp gebouwd die uitzicht geeft op de westergevel. Tegelijkertijd werd het hoogaltaar grondig aangepakt volgens de maatstaven van de barok met een indrukwekkend baldakijn, versierd in zilver en verguld zilver en een altaarkapel waardoor het zittende beeld van de apostel goed zichtbaar werd.

De gevel aan de Plaza de Obradoiro werd in 1738 ontworpen door Fernando de Casas Novoa en in 1751 voltooid. Het monumentale stenen canvas hield rekening met de Pórtico de la Gloria, zodat een buitengewone harmonie tot stand kwam. In de zuidelijke kooromgang van de kathedraal werden twee kapellen met elkaar verbonden om plaats te maken voor wat nu de kapel del Pilar is. In de tweede helft van deze eeuw gaf aartsbisschop Bartolomé de Rajoy opdracht om de Puerta Francigena te slopen en een nieuwe te bouwen. Hij liet in het zevenhoekige zijschip de Communiekapel bouwen. Beide kapellen zijn neoklassiek van stijl.

De buitenkant

De buitenkant van de kathedraal dateert uit de 18e eeuw toen het romaanse gebouw werd bedekt met een 'baroklaag'. Deze laag die een reeks constructies verbond tot één geheel, veranderde het oorspronkelijke concept niet wezenlijk. De heilige geschiedenis die we in de Kathedraal ervaren, geeft ons een didactische boodschap mee die begint bij de noordelijke deur of de Azabachería, de oorspronkelijke ingang van de pelgrims, en die het Paradijs voorstelt.

Deze zevenhoekige deur was bekend als de 'Puerta Francigena', vernoemd naar de aankomst van de pelgrims van de camino francés. Hij beeldde het scheppingswerk van de Vader, de erfzonde en de belofte van verlossing uit en werd vernield in de tweede helft van de 18de eeuw. Enkele stukken werden hergebruikt in de zuidelijke deur: het beeld van de Verlosser dat op de middelste zuil stond, een zittende engel met een boek, dat werd geïdentificeerd als de *Signum Matthei*, de verdrijving uit het Paradijs, de centaur en de sirene, de vrouw met een leeuwenjong, de schepping van Adam en Eva, de vrouw die een kind de borst geeft, het offer van Isaak en koning David die een altviool bespeelt, enz... Andere voorwerpen zijn te zien in het Museum van de Kathedraal: God die Adam en Eva berispt, en het symbool van de maand februari (een man die zich de handen warmt).

Als de pelgrim om het gebouw heen loopt, komt hij bij de westelijke deur waar, volgens de *Codex Calixtinus*, de Gedaanteverandering en Glorie van Christus op de berg Tabor is afgebeeld. Daar verscheen inderdaad de Heer gehuld in een witte wolk, met een gezicht dat straalde als de zon en zijn kleding schitterend wit als het licht. De Vader sprak hem toe vanuit de hoge, terwijl Mozes en Elias verschenen en met Hem spraken over de dood die Hij in Jeruzalem moest ondergaan. In aanwezigheid van Jacobus, Petrus en Johannes, openbaarde de Heer zijn gedaanteverandering. De elementen in witte marmer van deze deur zijn ook te vinden op de gevel van Platerías: het reliëf van de heilige Jacobus in de fries en het reliëf van de heilige Andreas en Abraham die uit het graf opstijgt.

De zuidelijke deur (van Obispo of van Platerias) werd verschillende malen opnieuw vervaardigd. Oorspronkelijk zouden in het linker timpaan alleen de beproevingen van Christus afgebeeld zijn en de overspelige vrouw die een schedel in de hand houdt. In het rechter timpaan, verdeeld in twee registers, ziet men boven de Driekoningen en onder scènes uit het

Passieverhaal van Christus. Bij het verbreden van de bogen werden de ruimtes gevuld met andere figuren. Later werden elementen afkomstig van de Puerta Francigena, van de Gedaanteverandering en van het stenen koor van meester Mateo toegevoegd.

De problemen veroorzaakt door de sterke helling van het terrein verplichtten de bouwers om het westelijk deel van de kerk over te doen. Bouwmeester Mateo legde een verlaagde crypte aan, waarop de nieuwe deur in 1168 werd geplaatst, met een tribune als hoogste punt. De Pórtico de la Gloria heeft dus drie niveaus. Het onderste niveau, de crypte, is de onderwereld met ruimtelijke engelen die twee hoekstenen versieren. In het bovenste niveau symboliseert de tribune, opgemaakt met een *Agnus Dei*, de hemelse omgeving. Tussen beide niveaus kan men het schitterend beeldhouwwerk uit de 12^e eeuw, de Pórtico de la Gloria, Portaal van de Heerlijkheid, bewonderen.

De Pórtico de la Gloria bestaat uit drie bogen. Om het te 'lezen' begint men het best bij het onderste deel; op vloerniveau: hier wordt de wereld van het kwade uitgebeeld met leeuwen, roofdieren en monsters. Boven hen verheffen zich de beelden op de kolommen: links de profeten van het Oude Testament (zij die verkondigden) en rechts de apostelen (zij die getuigen waren). Tussen de prachtige en expressieve gezichten (authentieke geïndividualiseerde portretten) valt op hoe natuurlijk Daniël is afgebeeld; vooral de glimlach op zijn gelaat. Jacobus, afgebeeld in volle majesteit, verwelkomt de pelgrim op de middenstijl van de Pórtico de la Gloria. Hoog boven gezeten, 'het dichtst bij Christus' houdt hij in de rechterhand een strookje vast met het opschrift *Misit me Dominus* (De Heer heeft mij gezonden) en zijn linkerhand rust op een staf in de vorm van de Griekse letter 'tau', met leeuwjes op de uiteinden van de knop (buitenkant is verdwenen), zoals de staf van de aartsbisschoppen van Compostela. Jacobus is gezeten op de top van een marmeren zuil die de Boom van Jesse voorstelt (stamboom van Christus), terwijl de Goddelijke Drievuldigheid op het kapiteel is afgebeeld. De pelgrims hadden de gewoonte om hier hun hand op leggen in de hoop nog een keer naar Santiago terug te keren maar door slijtage van de steen is dit nu verboden.

In het timpaan boven Jacobus is Christus afgebeeld als Koning en gezeten op de troon van de Gloria. Hij toont de wonden van het martelaarschap, dat hij overwonnen heeft. Hij wordt omringd door de vier evangelisten met hun symbolen, volgens het visioen van de profeet Ezechiël en het verhaal uit het boek van de Openbaring. Aan elke zijde draagt een reeks engelen de *arma Christi*, de werktuigen van zijn lijden. Boven hen bevinden zich de gelukzaligen. In de kroonboog zien we de vierentwintig Oudsten uit de Openbaring die zich gereedmaken om een concert te geven ter ere van het Lam, en daartoe hun instrumenten stemmen. In de linker boog zijn de stammen van Israël afgebeeld en de neerdaling van Christus in het voorgeborchte van de hel. Rechts is het Laatste Oordeel afgebeeld met Christus en de Heilige Michaël die de verdoemden scheiden van de uitverkorenen. Engelen leiden de laatstgenoemden door de Gloria (middelste timpaan) de hemel binnen.

In het onderste deel, achter de Boom van Jesse, naar het schip toe, is de knielende Meester Mateo afgebeeld. Hij kijkt vol bewondering naar het hoogaltaar en naar het Graf van de apostel. Het is in de volksmond bekend als 'O santo dos Croques' (de heilige van de kopstoten).

De Pórtico de la Gloria is niet te zien vanaf de buitenkant van de kathedraal, omdat het in de 18de eeuw werd bedekt met een barokke voorgevel. Omringd door twee torens, ten noorden

de toren van de Carraca (waarvan het geluid dankzij een replica van de carraca of rammelaar onlangs werd hersteld) en ten zuiden de toren van las Campanas die men moet lezen als een altaarstuk ter ere van de Apostel. In het midden van het centrale gedeelte staat de apostel Jacobus afgebeeld met twee koningen die hem eren. Op een lager niveau staan zijn twee leerlingen Athanasius en Theodorus; allen gekleed als pelgrims. In het midden de urn (voorstelling van het ontdekte graf) en de ster tussen de engelen en de wolken. In de rechter toren bevindt zich Salomé, de moeder van Jacobus, en in de linker toren Zebedeus, zijn vader. Op de balustrades staan links de heilige Suzanna en de heilige Johannes, en rechts de heilige Barbara en Jacobus de Mindere.

De binnenkant

Bij het betreden van de kathedraal door het portaal van de Pórtico de la Gloria, loopt de pelgrim door het met een prachtig tongewelf overdekte middenschip naar het hoogaltaar, waar de apostel Jacobus hem in zijn altaarkapel verwelkomt. In de Middeleeuwen kwam de pelgrim de kathedraal binnen langs de Puerta Francigena en was het hoogaltaar door tralies afgesloten.

De romaanse kapel werd in de baroktijd vervangen door een andere. In de 17de eeuw werd een derde baldakijn, in navolging van het baldakijn van Bernini in Rome, opgetrokken boven het beeld van de Apostel, dat pelgrims omhelzen. Dit baldakijn rust op de schouders van zes engelen. Het altaar is het werk van Domingo de Andrade. Aartsbisschop Antonio de Monroy schonk het zilver voor de bouw van de voorkant van het altaar, voor het tabernakel, de monstrans en het beeld van de Onbevleete Ontvangene. In dit geheel staan drie afbeeldingen van de heilige boven elkaar: in de altaarkapel de zittende Jacobus in veelkleurige steen uit de 13de eeuw, met een zilveren cape versierd met vele edelstenen. Op het tabernakel een ander beeld van Jacobus, staand en gekleed als een pelgrim, met de koningen Alfonsus II, Ramiro I, Fernando de Katholieke en Filips IV geknield om hem heen. En in het hoogste deel van het baldakijn de Apostel als ruiter, symbool van de strijdende kerk, en het wapenschild van Spanje. Op verschillende niveaus ziet men tussen de weelderige versiering vele engelen met in hun uitgestoken armen lampen, vlaggen en spandoeken die echter verloren zijn gegaan. Door de beweging van de weefsels in de luchtstromen in de basiliek, samen met het spel van licht en schaduw die de ijzeren lampen produceerden, had men de indruk dat alles bewoog. De dynamiek die de barokstijl aan altaarstukken en baldakijnen wilde geven, bereikte hier haar hoogtepunt. De altaarkapel wordt omringd door een beeld van Salomé, de moeder van Jacobus, en een ander van Jacobus Alfeüs, voor wie de pelgrims vroeger ook offers neerlegden.

De rondgang rond het koor biedt toegang tot de verschillende kapellen. De centrale of askapel is het oudste deel van de romaanse kerk. Hij is aan de Verlosser toegewijd. Daar deze kapel vanaf het einde van de 14de eeuw onder het beschermheerschap stond van de Franse koningen, wordt hij ook kapel 'van de Franse koning' genoemd. Aan de overkant stond het altaar van Magdalena, waar de pelgrimsmis werd gevierd, met de rug naar het hoogaltaar. In de 16de eeuw verdween dit altaar en werd de 'compostela' overhandigd in de kapel van de Verlosser. Links van de kapel van de Verlosser bevindt zich de kapel van de heilige Johannes en rechts die van de heilige Petrus. Samen met het altaar van Jacobus staan hier de hoofdpersonen afgebeeld van de Gedaanteverandering, die herinnert aan de goddelijkheid van Jezus, die zichtbaar is tussen Mozes en Elia. De Heilige Deur, die tijdens de heilige jaren geopend wordt, bevindt zich tussen de kapellen van de Verlosser en van de heilige Petrus.

Vanuit de rondgang heeft men toegang tot de crypte die eind van de 19de eeuw werd ingericht en waar de relikwieën in een zilveren schrijn met versieringen in romaanse stijl, geplaatst op een marmeren altaar, worden bewaard. Ook kan men zich langs deze deur naar het zittende beeld van Jacobus begeven voor de omhelzing.

De kapellen van de heilige Andreas in het zuidelijke deel van de rondgang en van de heilige Martinus in de zuidelijke arm van de dwarsbeuk werden in de 17^e eeuw gesloopt, zodat op die plaats een sacristie kon worden gebouwd die korte tijd nadien werd omgevormd tot de kapel van la Virgen del Pilar (Maagd op de Pilaar). Deze kapel roept de herinnering op aan de legendarische verschijning van de Maagd Maria aan Jacobus in Zaragoza in het jaar 40 na Christus. Hier rust aartsbisschop Monroy die zich enthousiast voor deze kapel heeft ingezet.

De muren van de kathedraal dragen nog steeds de twaalf kruisen van de inwijding die er in 1211 werden geplaatst. In de noordelijke arm van de dwarsbeuk leidde een doorgang naar de kerk van de Corticela, de kerk van Santa Maria la Antigua, opgericht in de 9de eeuw en herbouwd in de 12de eeuw. Deze kerk stond los van de kathedraal tot zij als gevolg van de werkzaamheden voor de barokke kathedraal als kapel binnen het geheel werd opgenomen. Het timpaan verbeeldt de aanbidding van de Driekoningen en de bewoners van Santiago hadden de gewoonte om in de linker muur hun smeekbeden te deponeren. In deze noordelijke arm van de dwarsbeuk, in het westelijk deel, ziet men een beeldhouwwerk uit de 18^e eeuw van de heilige Jacobus als 'matamoros' (doder van de Moren). Deze voorstelling symboliseert de strijd van de Kerk tegen de vijanden die haar belaagden, onder de diverse gedaanten die de duivel aannam (Turken, afvalligen en heidenen in de 16de tot de 18de eeuw).

In de rechter zijbeuk bevinden zich de 'kapel van de relikwieën' waar in de 16de eeuw de grafkelder werd ingericht, en de kapel van de schat. Op het altaarstuk dat in 1924 het retabel verving, verwoest door brand in 1630, zijn de relikwieën geplaatst die in de Middeleeuwen aan de kathedraal werden geschonken. Het aanschouwen van de schat van de kerken, en vooral van de relikwieën, is voor de pelgrims een hoogtepunt van het bezoek aan het heiligdom. De toegang tot deze kapellen is mogelijk via het Museum van de Kathedraal.

De kerk is voor de bezoeker en toeschouwer een heilig geheel. De gouden en zilveren versieringen van het hoogaltaar, die de schoonheid van het paradijs symboliseren, steken af tegen de zuivere soberheid van de romaanse architectuur. En toch weerspiegelt alles harmonie. De pelgrims mis op het middaguur in een volle kerk met muziek, gezang en wierookgeur begeestert keer op keer de duizenden pelgrims die haar met geloof en toewijding betreden.

ROND DE KATHEDRAAL

Paleis van Gelmírez

Het oorspronkelijke bisschoppelijk paleis verhief zich ten zuiden op wat nu de Plaza de Praterías is. Na een opstand gaf aartsbisschop Gelmírez opdracht om naar het noorden toe een paleis te bouwen. In Spanje is dit thans een van de belangrijkste civiele gebouwen in romaanse stijl. De werkzaamheden voor het gebouw werden gestart in de 12de eeuw. Uit deze tijd is nog

de keuken overgebleven, een kleine rechthoekige ruimte met een dubbel raam en een kanongewelf, waarin de ruime haard opvalt.

In het midden van de 13de eeuw voegde aartsbisschop don Juan Arias het dwarsgedeelte met twee verdiepingen toe. In de onderste verdieping vindt men opeenvolgend de Boog van het Paleis, een doorgang met geribde gewelven die het mogelijk maakte om onder de bijgebouwen van het paleis door te lopen. Vervolgens de 'Wapenzaal' met twee schepen en vijf delen van een kruisgewelf, bereikbaar vanaf de straat en die verschillende functies had. Ten slotte de hoofdingang van het gebouw. Op de verdieping erboven bevindt zich de 'ceremoniezaal' met een enkel schip (uitgezonderd in het noordelijk stuk dat dubbel is), dat de drie ruimtes van de onderste verdieping overspant. Het is onderverdeeld in vijf secties middels verlaagde bogen waarop de versiering geleidelijk aan naar boven toe weelderiger wordt. De ribben van de gewelven stutten draagstenen die op buitengewone wijze versierd zijn met verschillende scènes: koningen, gasten, bedienden, musici, engelen. De veelzijdige iconografie wordt geduid als een koninklijk banket, waarin het heilige impliciet aanwezig is. Aan de andere kant van de keuken zijn andere salons ingericht met een dubbel schip van grote eenvoud, daterend uit het midden van de 14de eeuw.

Museum van de Kathedraal

In het gebouw dat zich uitstrekt tot de voorgevel aan de Plaza de Obradoiro, bevindt zich, sedert 1928, de vaste collectie van het Museum van de Kathedraal. Het beslaat vier verdiepingen van het kloostergebouw. Toegang wordt verleend vanaf de derde verdieping naar het klooster, van Juan de Álava en Rodrigo Gil de Hontañón (16de eeuw), naar de kapel van de Relikwieën (die tegelijk de koninklijke grafkelder is), en de kapel van de Heilige Fernandus, of 'de Schatkamer'.

Op de benedenverdieping worden belangrijke archeologische en architectonische overblijfselen tentoongesteld, zoals prachtig beeldhouwwerk uit de Middeleeuwen. In het oog springend zijn de gedeeltelijke reconstructie van het stenen koor van Meester Mateo (dat van eind 12de eeuw tot begin 17de eeuw de eerste delen van de middenbeuk van de kathedraal besloeg), en de originele stukken van de verschillende zevenhoekige West-Romaanse gevels. Hiermee kunnen wij ons een goed beeld vormen van de pracht en praal van de verdwenen gevels. De collectie muntstukken, vanaf de 11de eeuw, bewijst het belang en de verscheidenheid van de pelgrims.

Op de tussenverdieping gaat de collectie beeldhouwwerk verder, met stukken uit de 14de eeuw en later. Zij behoorden tot verschillende delen van de Kathedraal.

Op hetzelfde niveau als het Klooster vinden we de Bibliotheek van het kapittel (waar het grote wierookvat Botafumeiro, dat door de Kathedraal vliegt, en een kopie zijn opgeslagen), en de Kapittelzaal. Beide werden in de 18de eeuw verbouwd.

In de zalen van de laatste verdieping wordt een collectie textiel tentoongesteld en een deel van de collectie wandtapijten (volgens ontwerpen van Rubens, Teniers, Goya en anderen). Op het balkon kan men genieten van een uniek uitzicht op de Plaza del Obradoiro en de oude stadswijk.

Voor een volledig bezoek

Sinds 2004 kan men niet alleen het Paleis van Gelmírez en het Museum van de Kathedraal bezichtigen, maar ook de ontdekkingen, archeologische opgravingen, de Pórtico de la Gloria en de tribune. In de crypte van de kathedraal op de Plaza del Obradoiro kan men tickets kopen voor een rondleiding met een beperkt aantal bezoekers. De toegang bevindt zich tussen de twee grote trappen.

Plaza de la Quintana

Achter het koor en de straalkappellen van de kathedraal ligt de Plaza de la Quintana, een voormalige begraafplaats, in het oosten begrensd door het klooster van de benedictijnen van de heilige Pelayo. De Heilige Deur komt uit op dit plein en een gang verbindt het plein met de rondgang. Aan de buitenkant dateren de omsluitende wand en de voorgevel van de 17de eeuw. De vierentwintig beelden, afkomstig van het stenen koor van Meester Mateo, zijn gerangschikt zoals op een altaarstuk. Bovenop de voorgevel staan Jacobus als pelgrim en zijn twee leerlingen, gebeeldhouwd door Pedro del Campo in 1694. Deze deur, de Heilige Deur, wordt slechts geopend in het Heilig Jaar of bij Jubilea, die gevierd worden wanneer het feest van de Apostel (25 juli) samenvalt met een zondag. Dit gebeurt om de zes, vijf of elf jaar. Het eerstvolgend Heilige Jaar is 2021.

Vanaf de Plaza de la Quintana ziet u de Torre del Reloj (Toren van het Uurwerk), waarvan het onderste deel dateert van de 15de eeuw en dat in de 17de eeuw verder met de bovenste elementen werd afgewerkt. Deze toren is gerelateerd aan de Franse koning Lodewijk XI en is een van de aanzienlijke giften van deze koning aan de kathedraal. In deze context dienen vooral de eerste klokken te worden vermeld die in deze grote stenen structuur werden opgehangen. De huidige klokken die in 1789 in Nederland werden gegoten, vervingen op hun beurt de klokken uit de 18de eeuw, die thans in het Klooster worden tentoongesteld. Het mechanisme van het uurwerk werd in 1831 in Ferrol door Andrés Antelo vervaardigd. Het barokke deel is opgesmukt met overvloedige Jacobussymboliek: sterren, schelpen, Jacobuskruisen, het graf van de apostel, en andere versieringen met als doel de afbeelding van de apostel te verheerlijken en om de architectuur naar de smaak van die tijd te verfraaien. Het geheel is afgewerkt met de koepel en de lantaarn die tijdens de Heilige Jaren onafgebroken brandt. Het is een lichtbaken voor de duizenden pelgrims. Zo kunnen zij al op kilometers afstand de torens van de kathedraal, het doel van hun Camino, zien.

DE STAD SANTIAGO DE COMPOSTELA

Wanneer men de Stad van de Apostel betreedt, staat de kathedraal en zijn architectonische omgeving in het middelpunt van de belangstelling. Daarnaast biedt zij ook tal van mogelijkheden om het de pelgrims en de reizigers naar hun zin te maken. De stad is klein van omvang en alle bezienswaardigheden kan men wandelend bezoeken. De historische stadswijk en de kathedraal zelf werden in 1985 uitgeroepen tot Werelderfgoed.

De omgeving van de Kathedraal

In de omgeving van het gebouwencomplex van de kathedraal bevinden zich interessante pleinen en architectonische monumenten. Ook stedelijke ruimten die de moeite waard zijn.

Aan het centrale **Plaza del Obradoiro** staat in het zuiden het **Colegio de San Jerónimo**, dit is het rectoraat van de universiteit. Dit gebouw heeft een prachtige voorgevel uit de 15de eeuw en maakte deel uit van het verdwenen Hospitaal van de Azabachería. Tegenover de kathedraal ligt het monumentale **Palacio de Rajoy**, ontworpen door de Fransman Charles Lemaur. Dit gebouw met zijn neoklassieke architectuur van de 18^e eeuw gaf oorspronkelijk onderdak aan een seminarie voor biechtvaders en huizen voor bijeenkomsten. In de loop van de laatste eeuwen kreeg het diverse functies toegewezen. Momenteel zijn hier het Gemeentehuis van de stad Santiago de Compostela en het voorzitterschap van de Provincie van Galicië ondergebracht. Tenslotte vinden we in het noorden het Hostal de los Reyes Católicos, een nationale parador (luxe hotel), dat gedurende vele eeuwen een hospitaal en herberg voor pelgrims was. Het werd ontworpen door Enrique Egas. Belangrijk in dit gebouw zijn de vier binnenplaatsen (die dateren uit de 18de eeuw) en de kapel. Egas zelf, alsmede Pedro Francés en Nicolás de Chaterenne, bemoeiden zich persoonlijk met de bouw van de kapel. Veel later werden ook Rodrio Gil de Hontañón en Juan de Álava bij de uitvoering van het gebouw betrokken. De voorgevel (uit 1520) spreidt een bijzondere artistieke en iconografische rijkdom tentoon. Hiervoor werd een beroep gedaan op de Fransen Martín de Blas en Guillén Colás.

In het noorden werd de **Plaza de la Inmaculada** (of Azabachería) omzoomd door het klooster van **San Martín Pinario**, thans het Seminario Mayor (grootseminarie), de hoofdzetel van het bisschoppelijk archief, het Instituut voor Theologie, enkele faculteiten van de Universiteit, en een Hospedería (hotel). Het ontstaan van de kloostergemeenschap gaat terug tot het begin van de 10de eeuw, toen bisschop Sisnado besloot tot haar oprichting om de instandhouding en bewaking van de cultus ter ere van de heilige Jacobus te waarborgen. Het enorme gebouw dat tot in onze tijd bewaard is gebleven (het is in Spanje het tweede grootste gebouw van dit type, na het Escorial) werd aan het einde van de 16de eeuw opgetrokken. Vermeldenswaard is de voorgevel met de heilige Martinus van Tours die zijn mantel deelt met een arme. Dit is een van de meest voorkomende iconografische afbeeldingen van deze heilige. Als we de muur noordwaarts volgen zien we de prachtige voorgevel van de kerk in de vorm van een altaarstuk; ontworpen door de Portugese architect Mateo López en gebouwd door Bartolomé Fernández Lechuga (tot 1626). Ook de binnenkant van het gebouw is het bezoeken waard. Naast de typische architectuur, worden hier twee indrukwekkende koorgestoelten bewaard: die van de beeldhouwer Mateo de Prado en die van de kathedraal, werk van Juan Davila en Gregorio Español (17de eeuw). Dit laatste koorgestoelte werd midden van de 20ste eeuw uiteengenomen en wordt thans, grotendeels en gerestaureerd, in het hoogkoor getoond.

Ten oosten spreidt de **Plaza da Quintana** de pracht tentoon van de compostellaanse barok. De ondergrond (het laagste gedeelte) was een begraafplaats die zich tot onder de kathedraal uitstreckte. Langs de zijstraten staan huizen in barokstijl: het huis van **La Parra** (17de eeuw) en dat van **la Canónica o Conga** (18de eeuw); en het klooster van **San Paio de Antealtares**, dat nog het enige benedictijnerklooster in de stad is. Aan het uiteinde van de sobere stenen muur verbergt zich de toegangsdeur tot de kerk die prachtige altaarstukken bevat en een klein museum voor religieuze kunst dat beslist onze aandacht verdient. Hier wordt het tabernakel, bekend als 'van de apostel', bewaard.

Tenslotte vindt men ten zuiden de **Plaza de Platerías**, eveneens versierd ten tijde van de barok, met de rijk gedecoreerde gevel van de **Casa del Cabildo** (Clemente Sarela, 1759) en de Paardenfontein (1825) als belangrijkste bezienswaardigheden. Het voormalige gebouw van de

Banco de España is volledig gerenoveerd en herbergt de collectie van het pelgrimsmuseum **Museo de las Peregrinaciones y de Santiago**.

Opvallend zijn ook de kloostergebouwen van **San Francisco**, met de prachtige kerk en van **Santo Domingo**, waar zich thans het Museum 'do Pobo Galego y el Panteón de Gallegos Ilustres' (museum voor volkenkunde en het gebouw ter ere van beroemdheden uit Galicië) bevindt. Beide zijn belangrijke referentiepunten in Santiago de Compostela. Vermeldenswaard is het gebouw van de **Madres Mercedarias**, dat werd opgetrokken op bevel van aartsbisschop D. Andrés Girón in 1671. Het gebouw van **Dominicas**, in Belvís, en dat van de **Compañía de María** of College van Onderwijs die, zoals de meeste, te vinden zijn buiten de inmiddels verdwenen **stadsmuur**. Van deze muur is slechts de poort van **Mazarelos** bewaard gebleven terwijl de plaatsnamen van de andere stadspoorten nog bestaan: Porta do Camiño, Porta Faxeira.

Op wat grotere afstand gelegen en van een uitstekende architectonische en artistieke kwaliteit zijn de kapittelkerk **Colegiata de Santa María de Sar** en het oude klooster **Santa María de Conxo**. De gemeenschap werd gesticht in de 12de eeuw en omgevormd tot kapittelkerk in de 16de eeuw. In 1895 werd zij nationaal monument. Deze kerk is niet alleen bezienswaardig omwille van haar monumentale en artistieke rijkdom, maar ook door de inclinatie van de zuilen. Door een constructiefout in het gewelf neemt de helling van de zuilen steeds meer toe, waardoor ze van de oorspronkelijke stand afwijken. Dit wordt des te meer in de hand gewerkt doordat het gebouw op een zeer vochtige ondergrond staat. Het klooster Santa Maria de Conxo werd opgericht in de 10de eeuw en ruim een eeuw geleden omgebouwd tot psychiatrische instelling. Het middeleeuwse klooster is gedeeltelijk bewaard gebleven evenals de prachtige kerk (toegeschreven aan Melchor de Velasco), die door leden van de geestelijke ridderorde (mercedariërs) tussen de 17de en 18^e eeuw werd gerenoveerd.

Vermeldenswaardig is ook dat in Santiago nog steeds twee **seminaries** kandidaat-priesters verwelkomen: de Mayor (het grootseminarie) in het reeds genoemde klooster van San Martín Pinario, en het kleinseminarie in Belvis, ontworpen halverwege de 20ste eeuw door Vega Samper, dat tevens onderdak biedt aan een pelgrimsherberg.

De markt op de **Plaza de Abastos** heeft zich ontwikkeld tot een van de belangrijkste toeristische trekpleisters van de stad. Pittoreske straatjes bieden een grote keuze aan bars en restaurants: rúa Franco, rúa A Raíña, dichtbij de kathedraal, en de rúa San Pedro bij aankomst op de Camino Francés. Hier kan de pelgrim genieten van de lokale gastronomie. De vele restaurants serveren zowel nieuwe als traditionele gerechten uit Galicië. In de laatste jaren is de wijk rond de markt steeds levendiger geworden.
